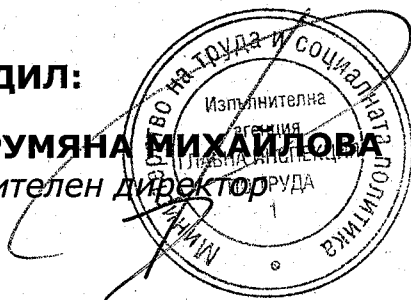

УТВЪРДИЛ:

ИНЖ. РУМЯНА МИХАЙЛОВА
Изпълнителен директор

ДОКЛАД
ЗА ДЕЙНОСТТА НА ИЗПЪЛНИТЕЛНА АГЕНЦИЯ
„ГЛАВНА ИНСПЕКЦИЯ ПО ТРУДА“
ПРЕЗ 2018 ГОДИНА

СОФИЯ

юни, 2019 година

ВЪВЕДЕНИЕ

Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда“ (ИА ГИТ) е специализиран контролен орган, създаден и функциониращ в съответствие с Конвенция 81 на Международната организация по труда относно инспекцията по труда. Агенцията е структура към Министъра на труда и социалната политика, която осъществява цялостния контрол по спазване на трудовото законодателство във всички отрасли и дейности в Република България. Този контрол се осъществява самостоятелно или във взаимодействие с други държавни администрации и със съдействието на организациите на работниците и служителите и на работодателите.

Визията за ефективна и ефикасно функционираща Инспекция по труда, която да допринесе за осигуряване на подходящи условия на труд, е отразена в стратегическата цел на Агенцията „Подобряване качеството на дейността на ИА ГИТ“. Дейността и целите на ИА ГИТ са съобразени и доразвиват целта на социалната политика на Правителството на Република България, залегнала в разработената „Национална програма за развитие: България 2020“ и на политиката на Министерството на труда и социалната политика в областта на трудовите отношения, реализирана чрез изпълнение на стратегическите цели: „Защита на трудовите, осигурителните и социални права на работниците и служителите“ и „Подобряване условията на труд в предприятията“ от стратегическия план на Министерството на труда и социалната политика за периода 2017 г. – 2021 г.

Дейността на ИА ГИТ традиционно се основава на превенция и публичност при инспектирането на труда, сътрудничество с институции, със социални партньори и с неправителствени организации. Агенцията подпомага дейността на тристранните съвети по условия на труд на национално, браншово и регионално ниво и дейността на комитетите/групите по условия на труд в предприятията.

Чрез дейността си през 2018 г. Инспекцията по труда постигна заложените в годишния план конкретни мерки за реализиране на правителствената политика в областта на труда и заетостта, като акцентира върху съществените рискове и социалнозначими проблеми в труда, а в оперативен порядък реагира на възникнали проблеми и настъпили промени, касаещи прилагането на трудовото законодателство.

В изпълнение на заложените мерки в плана за дейността на ИА ГИТ през 2018 г. периодично се проверяваха обекти на контрол с рискови производства и дейности, попадащи в утвърдения от Изпълнителния директор списък. Традиционно, както и през предходните години, се извършваха и проверки на големи строителни обекти, в т.ч. осигуряването на здраве и безопасност при извършване на строително-монтажни работи и с акцент върху законосъобразното възникване на трудовите правоотношения в сектор „Строителство“.

Контролните органи на ИА ГИТ с приоритет реагираха на случаите на работа на лица без сключени писмени трудови договори, неспазването на работното време и забавено изплащане на трудово възнаграждение и други форми на недеклариран труд.

През 2018 г. продължи започналият през 2015 г. активен и целенасочен контрол по законосъобразното наемане на работещи в селското стопанство и в частност наемането им по силата на трудов договор за краткотрайна сезонна селскостопанска работа за обработка на насажденията и прибиране на реколтата от плодове, зеленчуци, розов цвят и лавандула (т.нар. едnodневни трудови договори). През м. май 2018 г. с промени в Кодекса на труда се създаде възможност за сключване на трудови договори

за краткотрайна сезонна селскостопанска работа по чл. 114а от Кодекса на труда за половината от законоустановеното работно време, т.е. за 4 часа. Във връзка с тази промяна Инспекцията по труда незабавно създаде техническа възможност т.нар. едnodневни договори и за четиричасов работен ден също да бъдат заявявани онлайн чрез надграждане на софтуера за администрирането им, който успешно функционира от м. февруари 2017 г. През 2018 г. на земеделски производители са предоставени 223 016 бр. едnodневни трудови договори. За сравнение през 2017 г. броят им беше 204 924 бр.

Друго обичайно направление в контролната дейност на ИА ГИТ е извършването на проверки по спазване на трудовото законодателство в обекти на контрол в сферата на търговията, услугите, хотелиерството и ресторантьорството. Тези обекти от една страна са най-много заради структурата на българската икономика, а от друга – са идентифицирани като рискови най-вече по спазване на разпоредбите, регламентиращи изпълнението на трудовите правоотношения. Допълнително в обектите от тези икономически дейности на територията на зимните и летните курортни комплекси се осъществява засилен контрол по време на туристическия сезон.

Осигуряването на ефективен и ефикасен контрол, както и успешното реализиране на планираните дейности от годишния план на ИА ГИТ през 2018 г., до голяма степен се дължи на текущия мониторинг на дейността, осъществяван в ИА ГИТ, и прилагането на коригиращи действия съобразно предварително планираните индикатори и идентифицирани в хода на контрола специфични проблеми.

ИНСПЕКЦИОННА ДЕЙНОСТ И АДМИНИСТРАТИВНО ОБСЛУЖВАНЕ

Инспекционната дейност на контролните органи на ИА ГИТ през 2017 г. беше насочена към реализирането на оперативната цел от националния план: „Осъществяване на ефективен контрол относно спазване на законодателството в областта на труда, държавната служба и трудовата мобилност“. За постигане на тази цел в годишния план бяха заложили три програми, като най-голям ресурс Инспекцията по труда отдели за реализиране на мерките от Програма 1 „Инспектиране на предприятия от всички икономически дейности за гарантиране спазване законодателството в областта на труда и заетостта“.

Паралелно с изпълнението на програмите от плана за дейността на ИА ГИТ през 2018 г. дирекциите „Инспекция по труда“ реализираха мероприятия по изпълнението на мерки на областно ниво, планирани за съответните региони.

Извършени проверки

През 2018 г. от контролните органи на Агенцията са извършени общо 43 958 бр. проверки.

В съответствие с установената практика при планиране и през 2018 г. проверките бяха разделени на две основни групи:

- планирани проверки – в тази група се включват проверките по отделните мерки от плана, включително и проверките на обекти на контрол с рискови производства и дейности и големи строителни обекти;
- непланирани проверки – включват проверки по искания и сигнали, по нареждане на висшестоящи организации, извънредни кампании, целящи да се реагира

на установени неблагоприятни събития или тенденции в определена икономическа дейност, за разследване на трудови злоупотреки и други.

През 2018 г. са извършени 875 бр. съвместни проверки с представители на други държавни контролни органи.

През годината продължи установената в ИА ГИТ практика по време на проверките да се канят за участие представители на синдикални организации и представители на работещите в комитетите/групите по условия на труд (КУТ/ГУТ). Отчетните данни показват, че в 150 бр. проверки са участвали представители на синдикати, а в 2625 бр. проверки – представители на КУТ/ГУТ. По-голямата активност на представителите на комитетите и групите по условия на труд в проверките, извършвани от контролните органи на ИА ГИТ, се дължи до голяма степен на реализацията на една от дейностите по проект „Оптимизация и иновации в ИА ГИТ“, насочена към активизиране на комитетите и групите по условия на труд в предприятията.

В обектите, където има изградени и действащи синдикални структури, техни председатели и/или членове редовно се канят за включване в процеса на извършване на проверките. Резултатите от контролната дейност показват, че сътрудничеството със синдикалните представители в големите структуроопределящи предприятия е от изключително значение за ефективното решаване на проблеми, засягащи здравословните и безопасни условия на труд, както и допринася за намаляване на броя на социалните конфликти.

С цел проследяване ефективността на контролната дейност през 2018 г. са извършени 8837 бр. проверки за изпълнение на дадени задължителни предписания (последващ контрол). Резултатите от този контрол показват, че работодателите като цяло изпълняват предписанията на Инспекцията по труда. През периода е установено, че 97% от проверените предписания са изпълнени. Като се има предвид, че всяко отстранено след намесата на контролните органи на Инспекцията по труда нарушение води до подобряване на условията на труд в предприятието, може да се направи извод за високата степен на ефективността от контролната дейност.

За разследване на обстоятелствата за възникнали трудови злоупотреки и инциденти през годината са извършени 622 бр. проверки.

През 2018 г. са проверени 32 309 бр. предприятия, от които 3825 бр. за първи път. Според декларираните от работодателите данни за предприятията, най-голям е броят на проверените микропредприятия – 19 645 бр., следват малки предприятия – 8518 бр., средни – 3141 бр. и големи предприятия – 1005 бр. Това разпределение на предприятията според тяхната големина следва структурата на българската икономика, в която основният брой предприятия са микро- и малки.

През 2018 г. са проверени 793 бр. предприятия - собственост на чужди граждани или с чуждестранно участие, от тях 99 бр. – собственост на гръцки граждани, 71 бр. – собственост на турски граждани, 81 бр. – собственост на италиански граждани и 542 предприятия с други собственици.

В проверените през годината предприятия са заети 1 484 092 лица, от които 611 489 са жени. Установено е, че в тези предприятия са наети 29 334 лица с трайно намалена работоспособност, 25 947 трудоустроени лица, 70 636 пенсионери, 7132 чужденци и 8359 държавни служители.

Констатирани нарушения

В резултат на извършените проверки през 2018 г. са констатирани общо 174 318 бр. нарушения по спазване изискванията и нормите на трудовото законодателство, законодателството за насърчаване на заетостта, относно трудовата мобилност и трудовата миграция и Закона за държавния служител (ЗДСл).

Разпределението на нарушенията по основни групи е както следва:

- нарушения на нормативните изисквания за здравословни и безопасни условия на труд (ЗБУТ) – 85 197 броя;
- нарушения на нормите, регламентиращи осъществяването на трудовите правоотношения (ТПО) – 88 538 броя;
- нарушения на законодателството за насърчаване на заетостта и това относно трудовата мобилност и трудовата миграция - 547 броя;
- нарушения на разпоредбите на ЗДСл - 36 броя.

Резултатите от контролната дейност показват лек превес на констатираните нарушения на нормативните изисквания, свързани с осъществяване на трудовите правоотношения. Причините делът на този вид нарушения да се увеличи спрямо дела на нарушенията, свързани със здравословните и безопасни условия на труд, могат да се търсят в засиления за поредна година контрол на Инспекцията по труда, насочен към борбата с недеklarирания труд и новите правомощия на Агенцията в тази връзка (напр. инициатива за откриване на производство по несъстоятелност при забавено изплащане на трудови възнаграждения, възможност за упражняване на контрол и след прекратяване на трудовите правоотношения по отношение заплащането на труда).

Принудителни административни мерки

За отстраняване на констатираните нарушения контролните органи на ИА ГИТ са приложили 165 921 бр. принудителни административни мерки (ПАМ). Най-често е предприемана принудителна административна мярка „даване на задължителни за изпълнение предписания“ – 160 706 бр., което представлява 97% от приложените ПАМ. Останалите приложени ПАМ се разпределят както следва:

- спрени машини, съоръжения, работни места и участъци – 305 бр.;
- отстранени от работа работници и служители поради липса на изискващата се квалификация или незапознати с правилата за здравословни и безопасни условия на труд – 36 бр.;
- предписания за въвеждане на специален режим за безопасна работа при възникване на сериозна и непосредствена опасност за живота и здравето на работещите и при невъзможност за спиране на работата на опасните съоръжения и машини – 81 бр.;
- спиране изпълнението на незаконни решения или нареждания на работодатели – 18 бр. и др.

Една от най-ефективните мерки като превенция на трудовия травматизъм е мярката „спиране“, тъй като тя се прилага при установени нарушения, с които пряко са застрашени животът и здравето на работещите и на практика са били предпоставка за трудови злополуки, които биха могли да доведат до смърт или до трайни увреждания. Инспекторите по труда са приложили най-често мярка „спиране“ и „въвеждане на специален режим за безопасна работа“ в предприятията от сектор „Строителство“.

Спазване на нормите, регламентиращи осигуряването на здравословни и безопасни условия на труд.

Относителният дял на нарушенията на нормите, регламентиращи осигуряването на здравословни и безопасни условия на труд за работещите е 48,9% от всички нарушения, като, както вече беше посочено, този дял намалява в сравнение с 2017 г.

Констатираните нарушения на изискванията за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд се разпределят, както следва:

- нарушения на нормите, свързани с организацията и управлението на дейността за осигуряване на здраве и безопасност при работа – 52 112 бр. или 61,2% от всички нарушения в областта на здравословните и безопасни условия на труд;
- нарушения на нормите по безопасност на работното оборудване и технологичните процеси – 21 758 бр. или 25,5% от всички нарушения в областта на здравословните и безопасни условия на труд;
- нарушения на нормите по хигиена на труда – 11 327 бр. или 13,3%.

Най-голяма е групата на нарушенията на нормите, регламентиращи **организацията и управлението на дейността за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд**. Тази група нарушения включва нарушенията, свързани с осигуряване на инструктаж и обучение на персонала и длъжностните лица – 14 335 бр., с изготвяне на вътрешни актове по здраве и безопасност – 7320 бр., и с извършване оценка на риска – 8476 бр. Данните от контролната дейност показват, че тези нарушения най-често се допускат в малките и средни предприятия. Най-много нарушения по организация и управление на дейността за осигуряване на ЗБУТ са установени в сектор „Строителство“ – 10 685 бр., в икономически дейности „Търговия на дребно, без търговията с автомобили и мотоциклети“ – 6905 бр., „Ресторантьорство“ – 6336 бр., „Растениевъдство, животновъдство и лов; спомагателни дейности“ – 5748 бр.

Тъй като оценката на производствения риск и реализирането на мерки за минимизирането му са основополагащи за организацията и управлението на дейността по осигуряване на ЗБУТ в предприятията, традиционно при проверките контролните органи на ИА ГИТ отделят особено внимание на качеството на изготвените оценки на риска в предприятията, предприетите мерки за неговото отстраняване и тяхното изпълнение.

Данните от инспекционната дейност през 2018 г. показват, че в 95% от всички проверени предприятия е извършена оценка на риска за безопасността и здравето на работещите. Предприятията с утвърдена програма и предприети мерки за отстраняване на установените професионални рискове по работни места, идентифицирани по време на контрола, представляват 98% от предприятията, в които е извършена оценка на риска. Нарушенията в по-голямата си част касаят съдържанието и обхвата на оценката на риска и програмата за минимизиране на рисковете.

Тези резултати показват, че работодателите са запознати и се стремят да изпълняват задължението си да оценяват рисковете в експлоатираните от тях предприятия, но все още има формален подход при изпълнението на това задължение. Необходимо е да се работи в посока обхващане на всички работни места и

производствени процеси, наличие на подробен анализ за опасностите, по-пълно разкриване на рисковете.

От голямо значение е изготвената оценка на риска да отразява реалните условия на труд, да се предвиждат адекватни мерки за предотвратяване, намаляване и ограничаване на професионалните рискове в предприятията, като това ще доведе не само до подобряване на условията на труд, но и до намаляване на предпоставките, водещи до висок трудов травматизъм.

На следващо място са нарушенията в областта на **обезопасеността на работното оборудване и технологичните процеси**, които, макар и да не са с най-голям относителен дял, са най-честата причина, водеща до злополуки на работното място. Най-голям е броят на тези нарушения в трите икономически дейности от сектор „Строителство“ – 3892 бр., следвани от предприятията от икономически дейности „Търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети“ и „Растениевъдство, животновъдство и лов, спомагателни дейности“.

От тези нарушения с най-висок относителен дял са констатираните нарушения на нормите по електробезопасност – 7013 бр., които представляват 32% от всички нарушения на нормите, регламентиращи обезопасеността на работното оборудване и технологии. Това показва, че опасностите от поразяване от електрически ток в много предприятия сериозно се подценяват. Широкото използване на електрически ток (дори и на временни обекти и обекти на открито) е предпоставка за излагането на риск на голям брой лица – не само работещи, но и намиращи се по друг повод на работната площадка. Въпреки строгите норми относно устройството и експлоатацията на електрообзавеждането, при проверките все още се срещат самоделни или неизправни електрически табла, хранващи кабели и електрически консуматори.

Нарушенията, свързани с липсата на предпазни и блокиращи устройства на работното оборудване, са 2136 бр. и представляват 10% от нарушенията в областта на обезопасяването на работното оборудване и технологичните процеси.

На трето място са нарушенията в областта на **хигиената на труда**. Най-голям брой от този вид нарушения са установени при проверки на обекти от трите икономически дейности от сектор „Строителство“ – 2234 бр. общо, и от икономически дейности „Растениевъдство, животновъдство и лов; спомагателни дейности“ – 1673 бр., и „Търговия на дребно, без търговията с автомобили и мотоциклети“ – 1529 бр. Най-често тези нарушения касаят осигуряване на санитарно-битово обслужване – 3156 бр.; провеждането на медицински прегледи – 2849 бр.; липсата на данни за измерване на факторите на работната среда – 1658 бр.; осигуряване на лични предпазни средства – 525 бр., въвеждане на физиологичен режим на труд и почивка – 408 бр.

Неспазването на изискванията за хигиена на труда са в пряка връзка с нежеланието или невъзможността на работодателите да инвестират средства за осигуряване на климатични инсталации, пречиствателни инсталации, работно оборудване, изграждане или основен ремонт на санитарно-битови помещения. Подобни проблеми имат най-вече предприятия, експлоатиращи оборудване и технологии, въведени в експлоатация преди влизането в сила на съвременните изисквания за безопасност.

Резултатите от инспекционната дейност по спазване на законовото изискване към работодателите да осигурят на своите работещи обслужване от **служба по**

трудова медицина показват, че през 2018 г. в 94% от проверените предприятия има осигурено такова обслужване.

Комитети или групи по условия на труд са изградени в 9375 бр. предприятия. Като се вземе предвид, че около 61% от проверените предприятия са с персонал до 9 заети лица, а Законът за здравословни и безопасни условия на труд освобождава от това задължение работодателите с до 5 наети лица, то процентът на предприятията, които трябва да имат **КУТ/ГУТ**, но не са учредили такива, е много малък.

Законът за здравословни и безопасни условия на труд задължава работодателите, в зависимост от обема и естеството на работата, характера и степента на производствения риск, да имат **органи по здраве и безопасност** - да назначат или определят едно или повече длъжностни лица с необходимото образование и квалификация, или да създадат специализирана служба за организиране изпълнението на дейности, свързани със защитата от професионалните рискове и превенция от тези рискове. В проверените през 2018 г. предприятия е установено, че в 21 189 бр. от тях (84% от общия брой на проверените предприятия) има функциониращи органи за безопасност и здраве при работа. Резултатите от контролната дейност показват, че само в 41% от тях те са щатни длъжностни лица или специализирана служба в предприятието. Данните показват още, че предприятията, в които е установено, че няма органи по безопасност и здраве, са най-често предприятия, които се проверяват за първи път и поради една или друга причина работодателите не са обърнали внимание на изпълнението на това законово изискване.

Проверките през 2018 г. показват, че предприятията, в които има **установени данни за условията** на труд, са 17 386 бр., което представлява 69% от общия брой проверени през годината предприятия.

През 2018 г. се запазва делът на работещите при условия на труд, неотговарящи на хигиенните норми и изисквания - 7,8% от заетите по трудови правоотношения в проверените предприятия с установени данни за факторите на работната среда. Най-сериозен дял на работещи при неспазени хигиенни норми и изисквания е констатиран в предприятия от икономически дейности „Добив на въглища“, „Производство на основни метали“, „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива“, „Добив на метални руди“, „Ремонт и инсталиране на машини и оборудване“, „Производство на метални изделия, без машини и оборудване“.

Най-голям е относителният дял на работещите при неспазени хигиенни норми и изисквания за микроклимата – 47%. На следващо място е относителният дял на работещите при наднормените нива на: шум (35%), физическо натоварване (20%), прах (14%) и химични агенти (11%). Причините за това са няколко. На първо място все още значителна част от производственото оборудване в предприятията е старо, вследствие на което се влошават параметрите на работната среда по отношение на шум, вибрации и запрашеност. Подмяната му с ново изисква в повечето случаи големи инвестиции. На следващо място (най-вече в малките и средните предприятия) стои проблемът с използването на наето оборудване и/или помещения. Предвид срочността на наемните отношения тези работодатели са демотивирани да инвестират в подобряване на условията на труд в наетите помещения и/или работно оборудване.

Статистиката показва, че се запазва тенденцията в големите предприятия в по-голяма степен да се спазват основните изисквания за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд за работниците, отколкото в малките и средните

предприятия. В тези предприятия се наблюдава стремеж към създаване на такива условия на труд, които минимизират рисковете от професионални заболявания и злополуки при работа. Прилагат се принципи на превантивност, състоящи се в предприемане на мерки за предотвратяване на професионалните рискове, пораждащи трудови злополуки и професионални заболявания в трудовия процес, като мерките за осигуряване на ЗБУТ се разработват и внедряват във всички фази на инвестиционния процес и по този начин най-големите рискове се отстраняват предварително. Големите предприятия са с изградена система за планирано и текущо провеждане на обучение за повишаване квалификацията на персонала за постоянни и измерими подобрения в работата, за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд. Немалък ресурс от страна на дружествата е насочен и към извършване на профилактични прегледи за всички работещи в предприятието, в зависимост от оценката на риска на работното място. Извършва се и задължително застраховане на работници и служители за риска „Трудова злополука“. Ежегодно се анализира състоянието на производствения травматизъм и професионалните заболявания. Осигурява се работно облекло и лични предпазни средства. За организиране на изпълнението на дейностите, свързани със защитата и профилактиката на професионалните рискове, в големи предприятия функционират органи по безопасност и здраве при работа - специализирани служби и щатни длъжностни лица, които осъществяват контрол от името на работодателя за изпълнение на задачите, свързани с безопасността, хигиената на труда и противопожарната охрана. Тези органи взимат активно участие при изготвяне оценката на риска по работните места, което е гаранция за нейното качество.

Периодичен контрол

На периодичен контрол от ИА ГИТ подлежат предприятия от миннодобивната промишленост, добива на нефт и природен газ, химичната промишленост, силикатната промишленост, металургията и някои други. За тези дейности е характерно, че винаги съществува висок производствен риск, независимо от мерките, предприемани от работодателите, което налага извършване на по-интензивен контрол относно спазване на изискванията по безопасността и здравето при работа. Значителна част от обектите на периодичен контрол попадат в предметния обхват на Наредбата за предотвратяване на големи аварии с опасни вещества и ограничаване на последствията от тях. Проверките в рисковите обекти на контрол дават възможност в сравнително кратък период от време да се проследят организационните и технически промени по осигуряването на здравословни и безопасни условия на труд в производствата и дейностите с висока степен на производствен риск.

През 2018 г. са извършени 1406 бр. проверки в 763 бр. предприятия, подлежащи на периодичен контрол с общ брой работещи в тях 195 590 лица. В сравнение с 2017 г. е увеличен броят на проверките, реализирани съвместно с участието на представители на други контролни органи – МОСВ, Служба КОС при МВР, и с представители на синдикалните организации, като през годината те са 72 бр.

При извършените проверки в рамките на периодичния контрол в рисковите производства и дейности през 2018 г. са констатирани 4995 бр. нарушения, от които по ЗБУТ – 3782 бр., и по ТПО - 1201 бр. Най-много са констатирани нарушения, свързани с безопасността на работното оборудване и технологии - 48%. По

организацията на дейността по осигуряване на ЗБУТ са 41% и по хигиена на труда – 11%.

При извършените проверки през 2018 г. в рисковите производства и дейности са приложени 4662 бр. принудителни административни мерки, в т.ч. 11 бр. спрени от работа машини и съоръжения и 13 бр. дадени предписания за въвеждане на специален режим за безопасна работа. През 2018 година се наблюдава увеличение на броя на въведените специални режими в рисковите производства и дейности (11 бр. за 2017 г.), като най-често причините за това са работа на гуменотранспортни ленти без сигурни, автоматичнодействащи спирачни устройства (ел. хидравлични спирачки); теч от покрива на помещението върху работното оборудване и съоръженията; наднормени стойности на оловни аерозоли в работната среда; неработеща принудителна вентилационна система и запрашеност в работната среда (наднормени стойности на прах в работната среда).

При извършените проверки в рисковите производства и дейности са съставени 94 бр. актове за установени административни нарушения.

Резултатите от проверките показват, че в предприятията от икономически дейности „Добив на нефт и природен газ“, „Добив на въглища“, „Производство на въоръжение и боеприпаси“, „Производство на цветни метали“, „Производство на стъкло“, „Производство на керамични изделия“ и „Производство на цимент, вар и гипс“ работодателите са изпълнили основните изисквания на Закона за здравословни и безопасни условия на труд. В предприятията е изготвена оценка на риска, утвърдена е програма за минимизиране на риска, осигурено е обслужване на работниците и служителите от СТМ, изградени са КУТ/ГУТ и е назначен орган по безопасност и здраве при работа.

В резултат на активната контролна дейност на инспекторите по труда се констатира повишаване на ефективността в организацията и работата на длъжностните лица по безопасност и здраве при работа и работата на КУТ/ГУТ в предприятията.

Единици са работодателите в предприятия, които не са изпълнили задължението за осигуряване на обслужване на работещите от Служба по трудова медицина и не са изготвили оценка на риска.

В 97% от проверените предприятия са учредени КУТ/ГУТ, които имат ангажимент към осъществяването на необходимия социален диалог и участието на работещите при решаване на специфичните проблеми по осигуряването на здравословни и безопасни условия на труд.

Най-често срещаните нарушения в рисковите производства и обекти, свързани с безопасността на оборудването и условията на работа се свеждат до следното:

- Не се осигурява необходимата техническа безопасност на работното оборудване по време на неговото обслужване (най-често се работи при липса на предпазни устройства и ограждения, осуетяващи достъпа до опасните зони, липсват блокировки за изключване). Използва се ел. оборудване, неотговарящо на нормативните изисквания за работните зони и помещения с повишена влажност и излишък от пара, използват се осветителни инсталации и тела без необходимите елементи за съответната степен на защита в работната среда.

- Не се осъществява необходимият контрол от работодателите на мините по отношение състоянието на крепежните конструкции на действащите минни изработки и своевременен ремонт на същите, поради което на много места се

експлоатират изработки с реална опасност от пропадане и затрупване на хора и техника – това състояние е характерно за почти всички подземни рудници поради липса или недостатъчен персонал за поддържането на тези съоръжения.

- Не се изолират с постоянни прегради ликвидирани и непроветрявани минни изработки.
- Все още се допуска от ръководствата на подземните мини да се нарушават проектите (паспортите) за прокарване и крепене на минните изработки, което води до изменение на проектните габарити на същите.
- Не се класифицират местата, където може да възникне експлозивна атмосфера по зони, липсват необходимите знаци и предупредителни надписи.
- Все още на места в помещения с взривоопасна среда се използват инструменти, допускащи искрообразуване.
- Основен проблем за почти всички предприятия от химическата промишленост, металургията, складовете и базите за леснозапалими и горими течности е защитата от корозия на металните корпуси на технологичното оборудване, различните тръбопроводи, метални естакади, стоманобетонни конструкции и т.н. В предприятията липсват разработени единни програми за защита срещу корозия.
- Поддържането на работното оборудване не се осъществява според изискванията на техническата и съпроводителната документация, подценява се извършването на необходимите планови прегледи и ремонти на съоръженията, както и не се извършват необходимите периодични прегледи на машините и съоръженията. В много случаи извършваните ремонти са само аварийни.
- Експлоатират се повдигателни съоръжения, кранове, кари и т.н. без изправна звукова и светлинна сигнализация.
- Липсва или е ниска ефективността на използваните средства за колективна защита – общообменни вентилации или аспирационни системи.
- На работното оборудване не са поставени всички необходими предупредителни надписи, маркировки и знаци, свързани с осигуряването на безопасност и здраве на работещите.
- Не е осигурена ефективна защита на работещите срещу риск от директен или индиректен контакт с електрически ток.
- Допуска се експлоатация на нерегистрирани съоръжения с повишена опасност, не се осигуряват периодични технически прегледи на същите и липсва правоспособен персонал, който да ги обслужва.
- Не се обезопасяват чрез заземяване машините и съоръженията в обектите за производство на боеприпаси и електросъоръженията в рудниците.
- Не се извършва ефективен контрол от преките ръководители относно използването от работещите на осигурените лични предпазни средства (ЛПС).
- Не се спазват технологичните изисквания за безопасност и здраве при работа от страна на длъжностните лица - ръководители на производства и специалисти, както и от работниците, което създава предпоставка за допускане на инциденти в предприятията.

Всяко от тези констатирани нарушения, с оглед на рисковия характер на съответното производство или дейност, би могло при определени обстоятелства да доведе до инциденти/или злополуки със сериозни последици. В тази връзка мерките, които са предприети от инспекторите на ИА ГИТ, оправдават съществуването на този

модел на контрол. Голяма част от тези мерки са пряко насочени към основните рискове и опасности в производствата и са приложени предписания за въвеждане на специален режим за безопасна работа, спиране на машини и съоръжения, които представляват непосредствена опасност за живота и здравето на работещите и са съставени актове за установяване на административно нарушение (АУАН) на работодатели и отговорни длъжностни лица.

Анализът на резултатите от извършените проверки показва, че през последните години се наблюдава положителна промяна за изпълнение на нормативните изисквания за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд на работещите в резултат на извършвания контрол от страна на ИА ГИТ и на политиката на предприятията за осигуряване на ЗБУТ. В голяма част от проверените предприятия при отделни производства и работни места са подобрили условията на труд, свързани с микроклимата на работната среда и са въведени нови технологии, при които източниците на опасности за работещите са сведени до минимум.

В резултат на извършените досега проверки и дадените в тази връзка предписания някои работодатели предприемат действия за подобряване на условията на труд в предприятията, като внедряват нови локални аспирационни уредби над източниците на отделяне на вредности; монтират нивомерни устройства на резервоарите за опасни химични вещества; закупуват и пускат в експлоатация нови съоръжения, работно оборудване и инсталации.

Проверки на строителни обекти

В последните години строително-монтажните обеми в България постоянно нарастват. Основен двигател на сектора са сградното и инженерното строителство. Експертите отбелязват, че се очаква положителен ръст на отрасъла в България и през следващите години, макар и с по-бавен темп на растежа. Статистиката показва, че издадените разрешения за строеж на жилища в София през 2018 г. надвишават с 80% пика от предкризисните години, докато повечето големи градове в страната остават с около или повече от 50% под него. Средно за цялата страна изоставането е с около 45%, т.е. интензивността на строителството е коренно различна за столицата и останалата част на страната. Тази диспропорция до голяма степен се отрази и на контролната дейност на ИА ГИТ на строителните обекти – през 2018 г. половината от извършените проверки в сектора са реализирани в София, Пловдив, Варна, Бургас и Стара Загора, като акцентът бе върху сградното (жилищно) и инженерното (инфраструктурно) строителство.

От друга страна секторът традиционно генерира едно от най-високите нива на травматизъм в страната, обусловено най-вече от рисковия характер на изпълняваните строителни дейности: работа на височина, използване на тежка строителна механизация и т.н.

Описаната ситуация в сектора изисква Инспекцията по труда да отдели по-голям ресурс за засилен контрол при извършване на строителни и монтажни работи с цел дисциплиниране на участниците, ангажирани с изграждането и прилагането на системата за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд, както и със спазване на изискванията на трудовото законодателство като цяло, в т.ч. със законосъобразното възникване и изпълнение на трудовите правоотношения в

предприятията от сектора. Поради тази причина през 2018 г. бяха планирани с 67% повече проверки спрямо 2017 г.

През 2018 г. са извършени общо 5470 проверки на строителни обекти, в т.ч. 3587 предварително планирани проверки на обекти, на които се извършват дейности по Националната програма за енергийна ефективност на многофамилните жилищни сгради, по изграждане на Софийското метро и обекти, на които се извършват дейности по разрушаване на съществуващи сгради и съоръжения и изкопни работи (Мярка 1 от Програма 1). В сектора се осъществява засилен последващ контрол, насочен към увеличаване устойчивостта на постигнатите подобрения по отношение безопасността при работа на проверените строителни обекти. Практиката от предходните години, особено при кампанияни проверки, показва, че в резултат на приложените принудителни административни мерки работодателите създават незабавна организация за обезопасяване на обекта, но в следващ момент, при промяна на строителната площадка (издигане на следващ етаж, монтаж на допълнително оборудване, поява на нов подизпълнител и т.н.) нивото на безопасност драстично пада.

При проверките са констатирани 25 258 бр. нарушения, като 16 811 бр. от тях са в областта на ЗБУТ, а 8403 бр. в областта на осъществяването на трудовите правоотношения и 40 бр. нарушения в областта на трудовата миграция и трудовата мобилност.

Разпределението на нарушенията в областта на здравословни и безопасни условия на труд е, както следва:

- *организация на дейността по осигуряване на ЗБУТ*: 10 685 бр., със значителен превес на нарушенията по инструктажите – 2362 бр., следвани от нарушенията, свързани с вътрешните нормативни актове (инструкции и правила за безопасна работа, план за безопасност и здраве и т.н.) – 1364 бр., нарушенията по оценката на риска – 1063 бр., и др.;
- *безопасност на работното оборудване и технологии*: 3892 бр., със значителен превес на нарушенията, свързани с безопасността и здравето при работа на височина – 1917 бр., следвани от нарушенията, свързани с електробезопасността – 970 бр., и др.;
- *хигиена на труда*: 2234 бр., като най-голям дял от тях са по отношение на санитарно-битовото обслужване – 400 бр., следвани от нарушенията по отношение на медицинските прегледи – 271 бр., физиологичните режими на труд и почивка – 254 бр., и др.

Все още при проверките на строителните обекти най-често срещаните нарушения са свързани с обезопасяването при работа на височина, изразяващи се в необезопасяването на конструктивните отвори на строежите – контури на етажни плочи, асансьорни шахти, стълбищни площадки, тераси, прозорци и т.н., както и използването на необезопасени и неокомплектовани скелета. На следващо място са нарушенията, свързани с изискванията за електробезопасност, изразяващи се най-често до необезопасени временни ел. табла и липса на измервания, доказващи съответствието на заземителите и защитното зануляване с нормативните изисквания.

В областта на хигиената на труда се открояват констатираните нарушения по санитарно-битовото обслужване, изразяващи се в липса на тоалетни, места за преобличане, за съхраняване на работното и личното облекло и места за хранене и почивка. На следващо място са нарушенията по медицинските прегледи, като голяма

част от тях са за неизвършен предварителен медицински преглед на назначените строителни работници. Липсата на първоначален медицински преглед в строителния бранш възпрепятства преценката за годността на работника да извършва определената работа, а при наличие на определени заболявания и по-рискови дейности (като работа на височина) може да бъде и директна предпоставка за допускане на трудова злополука.

При проверките на строителните обекти все още се установяват случаи, в които работодателите не осигуряват лични предпазни средства съгласно оценката на риска, а ако са осигурени, не се осъществява ефективен контрол от работодателя и/или длъжностните лица (техническият ръководител или бригадира) същите да се използват от работещите на строителната площадка.

Разпределението на нарушенията в областта на трудовите правоотношения при изпълнение на строително-монтажни работи е, както следва:

- *По заплащането на труда:* 1783 бр., като благодарение намесата на Инспекцията по труда са изплатени над 758 хил. лв. забавени трудови възнаграждения на работници и служители в проверените строителни предприятия.

- *Възникване на трудовите правоотношения:* 1754 броя, като са установени 541 случая на работа на лица без сключен трудов договор или такива, които са допуснати да полагат труд без работодателят да им е предоставил екземпляр от сключения трудов договор, както и копие от уведомлението, заверено от ТД на НАП.

- *По предоставяне на документи по трудовите правоотношения:* 877 бр., като тук основно нарушенията са във връзка с невръчване на длъжностна характеристика и оформянето и предоставянето на трудовата книжка.

За отстраняване на констатираните нарушения и вредните последици от тях инспекторите по труда са приложили 23 624 бр. принудителни административни мерки (ПАМ) общо в трите икономически дейности от сектор „Строителство“. От приложените ПАМ 158 бр. са актове за спиране поради висок риск от неспазване на изискванията за ЗБУТ, като 119 бр. са за спиране извършването на строителните и монтажни работи на обекти или на различни участъци от тях, а 34 бр. са за спиране на необезопасени машини или съоръжения. Поради непознаване на правилата за безопасна работа са отстранени двама работници и шест работници са отстранени поради липса на необходимата правоспособност за извършваната работа.

През 2018 г. са съставени 2052 акта за установяване на административни нарушения, както следва: 937 броя във връзка със здравословните и безопасни условия на труд, 1092 броя за нарушения в областта на трудовите правоотношения и 23 броя в областта на насърчаване на заетостта, трудовата мобилност и трудовата миграция. За създаване на пречки на контролните органи са съставени 23 АУАН. За неизпълнение в дадените срокове на приложените принудителни административни мерки инспекторите по труда са съставили 241 АУАН за неизпълнени предписания (КИД 41, 42 и 43) акта на работодатели.

През 2018 г. в сектор „Строителство“ в ИА ГИТ са регистрирани 40 бр. трудови инциденти, като половината от тях са в следствие падане от височина, при които има десет загинали работници. За същия период по данни на НОИ в сектора са регистрирани 223 злополуки, като 207 от тях са по чл. 55, ал. 1 от КСО (пряко свързани с работата). От регистрираните злополуки, пряко свързани с работата, 14 бр. са с летален изход.

Трудов травматизъм

По оперативни данни на НОИ през 2018 г. в страната са регистрирани 2357 бр., случили се по време и във връзка или по повод на извършваната работа, както и при всяка работа, извършвана в интерес на предприятието (чл. 55, ал. 1 от Кодекса за социално осигуряване).

От общия брой регистрирани трудови злополуки на работното място 1263 бр. или 53,6% са станали в 13 икономически дейности. Най-голям е броят им в сектор „Строителство“, който обединява три икономически дейности, а броят на злополуките на работното място в тях е 207. Следват „Сухопътен транспорт“ – 201 бр., „Търговия на дребно, без търговията с автомобили и мотоциклети“ – 132 бр., „Държавно управление“ – 131 бр., „Търговия на едро, без търговия с автомобили и мотоциклети“ – 102 бр., „Производство на метални изделия, без машини и оборудване“ – 94 бр., „Хуманно здравеопазване“ – 92 бр., „Добив на метални руди“ – 90 бр., „Складиране на товари и спомагателни дейности в транспорта“ – 74 бр., „Образование“ – 72 бр., „Производство и разпределение на електрическа енергия и на газообразни горива“ – 68 бр.

В икономическа дейност „Сухопътен транспорт“ следва да се има предвид, че голяма част от злополуките са в резултат на пътнотранспортни произшествия. Травматизмът е висок и в икономически дейности „Държавно управление“ и „Хуманно здравеопазване“, които в преобладаващата си част са от общ характер, предизвикани от подхлъзване, препъване и стъпване на криво.

Строителството е един от отраслите с най-много трудови злополуки в България и Европейския съюз. Това произтича както от тежестта на извършената работа, така и от големия брой рискови фактори. Едно от най-честите нарушения в сектора е, че не се извършват необходимите обучения и инструктажи. Това многократно повишава риска за работещите със стаж под 1 година, които нямат необходимия опит, за да се предпазят. Най-рисковите дейности са работата на височина, изкопните работи, пренасянето на товари и др.

Основните причини за травматизма в строителството са неизползване на лични и колективни предпазни средства; неизправност на машините и инструментите; неправилни или самоиницирани действия при внезапно спиране на електрозахранването; използване на нестандартни (самоделни) пособия; работа на необезопасени скелета; неподдържане на реда и чистотата на работната площадка; самоиницирани действия за отстраняване на авария или при видим дефект на машините.

Още на етап планиране се акцентира върху обекти за контрол, които оказват съществено влияние върху трудовия травматизъм. На национално ниво традиционно това са предприятията от икономическите дейности в сектор „Строителство“ и предприятия от други икономически дейности, определени като рискови, в т.ч. мини, кариери, предприятия за производство на боеприпаси и др. Допълнително всяка областна Дирекция „Инспекция по труда“ следи травматизма на областно ниво и планира проверки по този показател.

Един от най-важните аспекти в осъществената през годините контролна дейност е превенцията от възникване на трудови злополуки, която е ориентирана предимно в три насоки: осъществяване на превантивен контрол, който инициира изпреварващи действия за отстраняване на причините за потенциално опасни ситуации или

несъответствието с изискванията за безопасност; контрол на последиците, който обхваща контролната дейност, след като са се случили нежелани събития; последващ контрол, с който се извършват действия за проверка изпълнението на дадени предписания, разпореждания и др., които са възникнали текущо при превантивния или реактивния контрол.

През годината от общия брой трудови злополуки на работното място (по чл. 55, ал. 1 от Кодекса за социално осигуряване), 76 бр. са с летален изход и 6 бр. са довели до трайна инвалидност. През 2018 г. са изгубени 155 354 бр. календарни дни в резултата на трудови злополуки, станали на работното място.

Най-много трудови злополуки със смъртен изход са регистрирани в трите икономически дейности от сектор „Строителство“ – 14 бр., и в икономически дейности „Сухопътен транспорт“ – 12 бр., „Растениевъдство, животновъдство и лов; спомагателни дейности“ – 6 бр., „Производство на изделия от други неметални минерални суровини“ – 4 бр., „Производство на метални изделия, без машини и оборудване“, „Горско стопанство“ – 3 бр.

Регистрираните злополуки в преобладаващата си част са свързани с опасното поведение на работещия, на негови колеги или на преки ръководители; недооценяване на съществуващите рискове и пренебрегване на правилата за безопасна работа.

За установяване на причините за станали трудови злополуки инспекторите по труда са извършили 622 бр. проверки. По-характерни причини за допуснатите по-тежки злополуки са: нарушаване на технологичните изисквания при извършване на определени работни операции; неправилна организация на работата по работните места и недостатъчни приложени мерки за безопасна работа; необезопасени работни зони и площадки, в т.ч. при работа на височина; нарушаване на основни правила по безопасност на труда при ръчно извършвани работни операции; използване на неподходящи механични ръчни инструменти.

Резултатите от контролната дейност показват, че в проверените предприятия работодателите са коригирали политиката си по отношение на осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд, създали са по-добра организация и са взели мерки за повишаване степента на обезопасяване на работните места. Провеждат се извънредни инструктажи за разясняване и анализиране причините за злополуките и оповестяване на мерките за недопускане на инциденти.

Спазване на нормативните изискванията при осъществяване на трудовите правоотношения

При извършените през 2018 г. 43 958 бр. проверки са установени общо 88 538 бр. нарушения на нормите, регулиращи възникването, изменението, изпълнението и прекратяването на трудовите правоотношения.

Нарушенията по трудовите правоотношения се разпределят, както следва:

- по заплащането на труда - 21 356 бр. (24% от всички нарушения по ТПО);
- по възникване на трудови правоотношения – 12 528 бр. (14% от всички нарушения по ТПО), от които 2505 бр. за работа без сключен писмен трудов договор;
- по работното време – 11 942 бр. (13,4% от всички нарушения по ТПО);

- предоставяне на документи по трудови правоотношения – 8583 бр. (9,7% от всички нарушения по ТПО).

И през отчетния период се запазва тенденцията, установила се през последните години, в големите предприятия от всички икономически дейности трудовите правоотношения да възникват и да се осъществяват в съответствие с разпоредбите на Кодекса на труда (КТ) и нормативните актове по неговото прилагане. Нарушенията на нормите, регулиращи трудовите правоотношения, значително по-често се констатираат в микро- и малки предприятия, особено в тези, в които се извършва проверка за първи път. Запазват се и основните причини за допускане на нарушения в малките и средни предприятия - липсата на добре подготвени кадри в областта на човешките ресурси, възлагане на тези функции на външни изпълнители (най-често счетоводни къщи), стремеж да се осигури рентабилност на предприятието, като се спестят разходи, свързани с плащания на работници и служители.

Анализът на нарушенията по осъществяване на трудови правоотношения сочи, че най-много нарушения са установени в икономически дейности (ИД) „Търговия на дребно“ – 17 821 броя; „Ресторантьорство“ – 15 299 броя ; сектор „Строителство“ – 8403 броя, „Растениевъдство, животновъдство и лов“ – 5555 ; „Сухопътен транспорт“ – 4292 броя ; „Производство на хранителни продукти“ – 3276 броя; „Хотелиерство“ – 3212 броя; „Дейности по охрана и разследване“ – 2405 броя.

Както беше посочено на първо място по брой през 2018 г. се нареждат констатираните нарушения на разпоредбите по **заплащането на труда**. Най-много нарушения от този вид за 2018 г. са установени в предприятията от икономически дейности: „Търговия на дребно“ – 3713 бр.; „Ресторантьорство“ – 3054 бр.; сектор „Строителство“ – 1783 бр.; „Добив на метални руди“ – 1250 бр.; „Растениевъдство, животновъдство и лов“ – 1238 бр.; „Дейности по охрана и разследване“ – 1030 броя; „Сухопътен транспорт“ – 1004 бр.

Установените нарушения по заплащането на труда са свързани с неначисляване и/или неизплащане в срок на трудовото възнаграждение на работниците и служителите, неначисляване и/или неизплащане на допълнително възнаграждение за трудов стаж и професионален опит, нерегламентиране във Вътрешните правила за работната заплата в предприятията условията, при които се зачита сходният характер на работата, неначисляване и/или неизплащане на допълнително възнаграждение за работа на официални празници, неначисляване и/или неизплащане с увеличение на положен нощен и извънреден труда. Продължават случаите на неизплащане от работодателите на трудовите възнаграждения и обезщетения на работниците и служителите след прекратяване на трудовото правоотношение. Продължава да съществува трудно доказуемата практика на нерегламентирано заплащане на труда (заплащане на суми над договорените в трудовите договори без документиране). Трудностите в установяването произтичат от обстоятелството, че от тях са заинтересовани и работодателят, и работникът, тъй като избягват плащането на осигуровки и/или данъци.

Най-голям брой от констатираните нарушения по заплащането на труда през 2018 г. са свързани с неспазване на разпоредбата на чл. 128 от Кодекса на труда и задължението на работодателя да начислява и плаща трудовото възнаграждение – 7613 бр. Следва да се има предвид, че през 2018 г., във връзка с промени в законодателството, които разшириха правомощията на Инспекцията по труда по

отношение на контрола на неизплатени възнаграждения и след прекратяване на трудовите правоотношения, контролните органи на Агенцията констатираха много нарушения по заплащането на труда за стари периоди. На следващо място са установените нарушения, свързани с определянето, начисляването и изплащането на: допълнително възнаграждение за трудов стаж и професионален опит – 4411 броя; официални празници – 1682 броя; извънреден труд – 770 броя; нощен труд – 574 броя и др.

Данните от контролната дейност показват, че при извършване на проверки в предприятия, където вече е била извършена проверка, са констатирани по-малък брой нарушения, свързани с неизплащане на дължимото основно трудово възнаграждение и на допълнителните трудови възнаграждения с постоянен характер.

В края на 2017 г. Народното събрание прие пакет от законодателни промени, целящи да гарантират в по-висока степен правата на работниците и служителите за получаване в срок на договорените с работодателя възнаграждения и обезщетения. С една от промените се създаде правна възможност Инспекцията по труда да инициира откриване на производство по несъстоятелност за работодатели, които са забавили изплащането на възнагражденията на поне 1/3 от своите работници и служители за повече от два месеца. Тази мярка влезе в сила от 31.03.2018 г. Тя беше създадена с цел работниците и служителите, чиито работодатели не изплащат възнагражденията им, но и не се обръщат към съда за откриване на производство по несъстоятелност и така блокират възможността им да се обърнат за обезщетения към Фонда за гарантираните вземания на работниците и служителите при несъстоятелност на работодателя, да получат това право. От 31.03.2018 г. до 31.12.2018 г. Агенцията е подала иски молби за откриване на производство по несъстоятелност за 44 предприятия. Общият брой на ощетените работници и служители в тези предприятия е 1583 лица. От образуваните съдебни производства решени на първа инстанция в рамките на 2018 г. са 25 дела, като 18 дружества са обявени в несъстоятелност, а за 5 дружества е открито производство по несъстоятелност. Две молби са отхвърлени, тъй като работодателите са изплатили изцяло дължимите възнаграждения.

Мярката до голяма степен подейства и дисциплиниращо, тъй като около 70 предприятия избраха да изплатят междувременно задълженията към своя персонал пред възможността Инспекцията по труда да поиска от съда откриване на производство по несъстоятелност. В резултат на това сумата на установените през 2018 г. от Инспекцията по труда забавени възнаграждения е по-малка спрямо 2017 г., а изплатената след намесата на контролните органи сума е по-висока. През 2018 г. са установени 27.3 млн. лв. забавени възнаграждения. След намесата на Инспекцията по труда са изплатени 19.3 млн. лв., включително задължения от предишни периоди. През 2017 г. сумата на установените забавени възнаграждения е 28.4 млн. лв., а на изплатените - 18.9 млн. лв.

През 2018 г. на второ място по брой се нареждат констатираните нарушения на разпоредбите, уреждащи спазването на **работното време, почивките и отпуските**,

Най-много нарушения от този вид са установени в предприятията от икономически дейности: „Търговия на дребно“ – 4637 броя; „Ресторантьорство“ – 4253 броя; „Растениевъдство, животновъдство и лов“ – 1084 броя; „Сухопътен транспорт“ – 980 броя; сектор „строителство“ – 972 броя; „Хотелиерство“ – 843 броя; „Производство на хранителни продукти“ – 724 броя; „Търговия на едро“ – 581 броя.

Нарушенията на разпоредбите на Кодекса на труда, уреждащи работното време, почивките и отпуските, са свързани с неспазване от страна на работодателите на изискванията за установяване на разпределението на работното време в правилника за вътрешния трудов ред; изготвеният правилник за вътрешния трудов ред не отразява спецификата на работа в обекта; в обектите не се държат на разположение на контролните органи екземпляр от правилника за вътрешния трудов ред и документи, свързани с разпределението на работното време, в т.ч. поименни графици за работа за периода, за който е установено сумираното изчисляване на работното време; заповеди за въведено сумирано изчисляване на работното време; заповеди за полагане на извънреден труд.

При въведено сумирано изчисляване на работното време често срещани нарушения са: работодателите допускат работещите при сумирано отчитане на работното време да полагат труд повече от 12 часа на работна смяна; работодателите допускат продължителността на работната седмица да бъде с повече от 56 часа, като не се спазва междудневната и седмичната почивка; утвърдените поименни графици за периода на сумираното отчитане на работното време не се съхраняват най-малко 3 години след края на периода; работодателят не запознава работниците или служителите с утвърдените графици преди започване на работа по тях; при промяна на числеността на заетите работници и служители, работодателят не изменя поименните графици и др.

Голяма част от предприятията в икономически дейности „Търговия на дребно“ и „Ресторантьорство“ работят в условията на въведено сумирано изчисляване на работното време и именно при тях са констатирани най-голям брой нарушения, свързани с работното време и почивките.

На трето място сред нарушенията, свързани с трудовите правоотношения, през 2018 г. се нареждат нарушенията на разпоредбите, регламентиращи **възникването** им.

През отчетния период са констатирани най-голям брой нарушения, свързани с пропуски в съдържанието на трудовите договори – 5515 броя, което е 44,02% от общия брой нарушения по възникването на трудовите правоотношения.

През 2018 г. продължава тенденцията да се сключват трудови договори, които нямат необходимите данни (реквизити) съгласно разпоредбата на чл. 66, ал. 1 от КТ. Най-често липсващите данни в съдържанието са: датата на сключване на трудовия договор и на началото на неговото изпълнение; времетраене на трудовия договор; размер на основен платен годишен отпуск; еднакъв срок на предизвестие за двете страни; допълнително трудово възнаграждение с постоянен характер; периодичност на изплащане на трудовото възнаграждение.

Икономическите дейности, в които са установени най-много нарушения по възникването на трудовите правоотношения, са следните: „Търговия на дребно“ – 2230 бр.; „Ресторантьорство“ – 2011 бр.; сектор „Строителство“ – 1754 бр.; „Растениевъдство, животновъдство и лов“ – 1051 бр.; „Сухопътен транспорт“ – 546 бр.; „Образование“ – 517 бр.; „Производство на хранителни продукти“ – 411 бр.

За 2018 г. констатираните нарушения относно работа на лица без сключени писмени трудови договори и неизпълнение на задължението на работодателя да подава в 3-дневен срок от сключване или изменение на трудовия договор, или в 7-дневен срок

от неговото прекратяване, уведомление за това до съответната ТД на НАП са 2505 броя.

Най-често са установени случаи на работа без сключени писмени трудови договори на лица, работещи в сектор „Строителство“ – 541 броя и икономическите дейности: „Ресторантьорство“ – 492 броя; „Търговия на дребно“ – 234 броя; „Производство на хранителни продукти“ – 113 броя; „Хотелиерство“ – 108 броя и др.

Установяването на нарушенията, свързани с възникването на трудови правоотношения, е свързано с трудности, произтичащи от факта, че значителен брой от лицата, полагащи труд без сключени трудов договори, отказват да попълнят декларации за целите на контрола по реда на чл. 402 от Кодекса на труда. Честа практика от страна на работодателите е сключването на трудови договори в деня на проверката и регистрацията им в НАП в същия или на следващия ден.

И през отчетния период продължава тенденцията да се сключват граждански договори с лица, които работят с определено работно време, определено работно място и срещу определено заплащане, чрез които се прикриват трудови правоотношения, в нарушение на разпоредбата на чл. 1, ал. 2 от Кодекса на труда.

Все още постъпват сигнали от лица, които твърдят, че никога не са полагали труд в предприятия от различни икономически отрасли, но имат регистриран трудов договор в регистъра на НАП, а при проверка при работодателя такъв не се установява. Тази практика се дължи и на възможността за регистрация на трудов договор без представяне на екземпляр от същия в ТД на НАП, с което се създават предпоставки за злоупотреби с личните данни на лицата и фиктивното им назначаване на работа.

През 2018 г. са констатирани 116 бр. нарушения, свързани с приемане на работа на **непълнолетни лица без разрешения** от Инспекцията по труда, докато през 2017 г. техният брой е 95, но тогава и дадените разрешения са по-малко на брой. Традиционно, най-много от тези нарушения са констатирани в икономически дейности: „Ресторантьорство“; „Хотелиерство“ и „Търговия на дребно“, където се наемат и най-много непълнолетни.

На четвърто място през 2018 г. са констатирани нарушения на разпоредбите по **предоставяне на документи по трудови правоотношения**. Най-често констатирани нарушения от този вид са свързани с: неоформяне и невръчване своевременно на трудова книжка при прекратяване на трудовия договор – 4468 бр.; невръчване на длъжностна характеристика при сключване на трудовия договор – 3067 бр.

Най-много нарушения от този вид са констатирани в ИД „Търговия на дребно“ – 1844 броя; „Ресторантьорство“ – 1479 броя; сектор „Строителство“ – 877 броя; „Растениевъдство“ – 584 броя; „Сухопътен транспорт“ – 418 броя.

През 2018 г. са констатирани 794 броя нарушения на разпоредбите, свързани със специалната закрила на работниците и служителите с намалена работоспособност. В тези нарушения са включени нарушенията на нормите на Кодекса на труда и отменения вече Закон за интеграция на хората с увреждания.

Нарушения по спазване на законодателството за насърчаване на заетостта, трудовата миграция и трудовата мобилност

С цел гарантиране на засилен контрол относно трудовата миграция и трудовата мобилност в Плана за дейността на ИА ГИТ през 2018 г. бяха планирани мерки, насочени към контрол върху дейността на предприятия, които осигуряват временна работа, и на предприятия ползватели, по спазване на законовите изисквания за полагане на труд от чужденци в Република България, командироване на работници и служители в рамките на предоставяне на услуги в държави - членки на ЕС, и законосъобразното осъществяване на посредническа дейност по наемане на работа.

При извършените през годината проверки са установени 1818 бр. нарушения на норми на законодателството за насърчаване на заетостта и относно трудовата миграция и трудовата мобилност (НСТМТМ), които са 1,04% от общия брой нарушения. Нарушенията се разпределят както следва:

- по спазване на реда за командироване в рамките на предоставяне на услуги – 903 бр. (50% от всички нарушения по НСТМТМ);
- по полагане на труд чрез предприятие, осигуряващо временна работа - 368 бр. (20% от всички нарушения по НСТМТМ);
- по трудова заетост на чужденци - 277 бр. (15% от всички нарушения по НСТМТМ);
- по посредническа дейност по наемане на работа - 270 бр. (15% от всички нарушения по НСТМТМ).

Контрол на дейността на предприятия, които осигуряват временна работа (ПОВР), и на предприятия ползватели (ПП)

През 2018 г. ИА ГИТ участва двугодишната кампания на Комитета на старшите инспектори (SLIC), насочена основно към контрол по осигуряване на безопасност и здраве при работа на работници, наети чрез предприятия, които осигуряват временна работа (ПОВР). Кампанията приключи в края на месец октомври 2018 г. Въпреки насочеността на кампанията към теми по здраве и безопасност, при извършените от ИА ГИТ проверки се осъществи цялостен контрол по спазване правата на работниците, наети на работа чрез ПОВР, като се проследи изпълнението на задълженията на ПОВР и на предприятията ползватели (ПП).

През годината ИА ГИТ е реализирала общо 407 бр. проверки на ПОВР и ПП, от които 16 бр. по сигнали на граждани, 10 бр. за проучване на сигнали от Агенцията по заетостта и 1 бр. по сигнал на синдикална организация.. При извършените проверки са установени 1144 броя нарушения, от които 11 бр. за неизпълнени предписания, 808 бр., свързани с трудовите правоотношения, 273 бр. - по осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд и 52 бр. по насърчаване на заетостта и трудовата мобилност. За отстраняване на констатираните нарушения и вредните последици от тях са приложени 1030 принудителни административни мерки и са съставени 118 акта за установяване на административни нарушения.

Резултатите от контролната дейност показват, че най-често срещани нарушения в ПОВР са:

- липса на регистрация в Агенция по заетостта,

- извършване на промяна на адресите на офисите без уведомяване в седемдневен срок на Агенцията по заетостта
- сключване на постоянни трудови договори с работници, които изпращат в ПП, а не допустимите в Кодекса на труда срочни договори,
- сключване на допълнителни споразумения към трудов договор при изпращане от ПОВР в ПП,
- изпращане на работници в ПП без писмен акт на ПОВР,
- липса на писмено уведомление до ПП за имената на изпратените работници,
- на изпратените работници в ПП на територията на ЕС не се осигуряват най-малко същите минимални условия на работа, каквито са установени за работниците, изпълняващи същата или сходна работа в приемащата държава.

Най-често срещаните нарушения в ПП са:

- липса на уведомяване срещу подпис на изпратените работници за отработеното време и полагаемите се основно и допълнителни трудови възнаграждения,
- ПП не провеждат първоначално обучение на изпратените работници в съответствие с характера на изпълняваната работа,
- ПП не документират провежданите инструктажи по безопасност и здраве при работа на изпратените работници,
- ПП не изготвят или изготвят непълни програми за предотвратяване, намаляване, ограничаване и контрол на риска, ПП не предоставят информация на изпратените работници преди започване на работа относно рисковете за здравето и безопасността им, както и за мерките, които се предприемат за отстраняване и намаляване на тези рискове.

Резултатите от кампанията налагат два основни извода. Първият извод е, че работещите в ПП, наети чрез ПОВР, като цяло не са дискриминирани спрямо собствените работници на ПП относно осигуряването на безопасност и здраве при работа. Вторият извод е, че при правоотношенията с трансграничен елемент се наблюдават опити ПОВР и ПП да не спазват или заобикалят закона, като се възползват и разчитат на обстоятелството, че трудовото правоотношение възниква в една държава, а трудът се полага в друга, както и на това, че компетентните контролни органи се намират в две различни държави.

В рамките на Европейската кампания и Пилотния проект на SLIC за трансгранично сътрудничество са извършени съвместни инспекционни действия на български и френски инспектори по труда. Трансграничното сътрудничество между двете Инспекции по труда е проведено и в изпълнение на Оперативното споразумение за административно сътрудничество между правителствата на Република Франция и Република България за борба срещу недекларираната заетост и спазване на социалното законодателство в случаи на трансгранично движение на работници и услуги.

Инспектори по труда от Р България посетиха Франция, за да участват в съвместни проверки на четири ПП, където полагат труд български работници, наети чрез ПОВР.

Инспектори по труда от Франция посетиха Р България, за да участват в проверки на 6 ПОВР, които са изпратили българските работници, заварени във френските ПП.

При осъществените съвместни проверки най-често са установени следните нарушения:

- В трудовите договори на българските работници в ПП, наети чрез ПОВР, не са гарантирани минималните условия на труд съгласно френското законодателство.
- ПОВР не предоставят на ПП становища от службите по трудова медицина за пригодност на работниците да изпълняват съответните длъжности.
- ПП извън България не предоставят необходимата информация на ПОВР по отношение на здравословните и безопасни условия на труд.
- В договорите между ПОВР и ПП не е уговорен редът и начинът за обмен на информация между тях, което е предпоставка за неизпълнение на задължението за предоставяне на тази информация.

Осъществяване на контрол по спазване на законовите изисквания за полагане на труд от чужденци в Република България.

През 2018 г. са извършени 326 проверки (в 304 предприятия), насочени към установяване спазването на законовите изисквания за полагане на труд от чужденци в България. Най-голям брой проверки по тази мярка са направени в предприятия от следните икономически дейности: „Ресторантьорство“ – 68 бр. проверки; „Хотелиерство“ – 61 бр. проверки; „Търговия на дребно, без търговията с автомобили и мотоциклети“ – 39 бр. проверки; „Сухопътен транспорт“ – 25 бр. проверки.

При проверките са установени 277 бр. нарушения на режима за работа на чужденци в страната. От общия брой нарушения 26 бр. са свързани с нарушения на реда за командироване/изпращане на чужденци в България в рамките на предоставяне на услуги. Установени са 24 случая на наемане на работа на чужденци без разрешение за работа и 9 случая на наемане на работа на незаконнопребиваващи чужденци. Констатиран са 62 случая на неизпълнение на задължението на работодателите в 7-дневен срок от датата на започване на работа на граждани на трета държава да уведомят ИА ГИТ за това обстоятелство. Установени са 63 нарушения на изискването работодателят да съхранява нотариално заверен документ да пребиваването на работника.

За всички установени нарушения са приложени принудителни административни мерки да отстраняването им и са съставени 53 бр. АУАН за нарушения на правилата за насърчаване на заетостта, трудовата миграция и трудовата мобилност на чужденци.

През отчетния период се забелязва увеличение на броя на чужденците в проверяваните предприятия – 7132, от тях 5690 чужденци са наети по трудово правоотношение и 417 са командировани. Най-голям брой заети чужденци има в предприятия от следните икономически дейности: „Административни офис дейности и друго спомагателно обслужване на стопанската дейност“ – 2058 чужденци; „Хотелиерство“ – 1371 чужденци; „Ресторантьорство“ – 433 чужденци; „Търговия на дребно, без търговията с автомобили и мотоциклети“ – 291 чужденци.

През годината, благодарение на засиления контрол от ИА ГИТ и с улесняване на достъпа до пазара на труда за упражняване на сезонна заетост се ограничи практиката да се ползва труда на чужденци, граждани на трети страни, прикрит като провеждане на стаж.

Във връзка с ограничаване на работещите чужденци без издадено разрешение за работа, през 2018 г. продължи тясното сътрудничество между ИА ГИТ и Агенцията по заетостта. Значителен брой от извършваните проверки по тази мярка са във връзка с постановени от Агенцията по заетостта откази за издаване на решение/разрешение за работа на чужденци, граждани на трета страна, като се наблюдава спад в случаите, при които лицата са заварени да полагат труд въпреки решението за отказ.

ИА ГИТ тясно си сътрудничи с органите на МВР относно установяването на практики по злоупотреби със законоустановените възможности за продължително пребиваване на чужденци в страната. По предварително предоставена информация ИА ГИТ извърши 115 проверки на дружества, чиито собственици и/или управители са чужденци, граждани на трета страна. Проверките бяха насочени към контрол относно спазването на реда, предвиден в 24, ал. 1, т. 2 от Закона за чужденците в Република България – чужденци да получават разрешение за продължително пребиваване в България, при условия че осъществяват търговска дейност в страната, в резултат на която са разкрити най-малко 10 работни места за български граждани на пълно работно време за целия срок на пребиваването на чужденеца. При проверките се установи, че в голяма част от случаите регистрацията на трудови договори с български граждани се извършва само формално (понякога дори без знанието на лицата), без реално да се разкриват работни места, като след получаване на разрешението за пребиваване записите за трудовите договори се заличават. Най-голям брой чуждестранни граждани, за които е установено използването на тази практика са граждани на Китай, Ирак, Ливан и Македония.

Осъществяване на контрол върху командироването на работници и служители в рамките на предоставяне на услуги в държави - членки на ЕС.

Във връзка с командироването на български граждани в други държави-членки на ЕКС в рамките на предоставяне на услуги през 2018 г. са извършени 467 проверки. Най-голям брой проверки по тази мярка са направени в предприятията от секторите „Строителство“ и „Селско стопанство“, и в сферата на обслужване (домашни помощници и болногледачи).

Най-честите нарушения на разпоредбите, свързани с командироване и изпращане на работници и служители в рамките на предоставяне на услуги, са:

- липса на допълнителни споразумения при командироване по реда на Наредбата за условията и реда за командироване и изпращане на работници и служители в рамките на предоставяне на услуги (НУРКИРСРПУ);
- липса на задължителни реквизити в споразуменията, по отношение на размера на основното и на допълнителните трудови възнаграждения с постоянен характер; условията за полагане на извънреден и на нощен труд и размера на заплащането им; продължителността на работния ден и работната седмица, на дневната, междудневната и седмичната почивка, както и дните на официалните празници в приемашата държава; размера на платения годишен отпуск и за размера на основното и на допълнителните трудови възнаграждения с постоянен характер; условията за полагане на извънреден и на нощен труд и размера на заплащането им; продължителността на работния ден и на работната седмица, на дневната,

междудневната и на седмичната почивка, както и дните на официалните празници в приемащата държава; размера на платения годишен отпуск;

- непознаване и неприлагане на компонентите на възнаграждението, които са задължителни за приемащата страна, в т.ч. по отношение на надбавки за настаняване и храна, тринадесета заплата и др.

- незапознаване на работниците предварително и писмено с условията на работа в приемащата държава, публикувани на единния официален национален уебсайт на съответната държава, не по-късно от един работен ден преди началната дата на командироването/изпращането.

- забавяне в изплащането или пълна липса на плащане на дължими трудови възнаграждения, в т.ч. на нощен и извънреден труд, обезщетения, дължими при прекратяване на трудовите правоотношения;

- прекратяване на трудови договори на командировани лица без връчени документи или воденето им в неплатен отпуск без тяхна молба и/или уговаряне на работа на непълно работно време;

- непълна документация във връзка с установяване на работното време на работниците за периодите на командироване/изпращане с цел доказване на реално положен начислен и изплатен труд;

- неначислени и неизплатени възнаграждения по реда на НУРКИРСПУ или реално изплащане на възнаграждения по-ниски от законоустановените.

През 2018 г. се запази тенденцията едни от най-проблемните по отношение на командироването в други страни членки на ЕС да са предприятия, регистрирани в Р България, които извършват международен товарен транспорт на територията на ЕС. Констатираните нарушения са свързани с неспазване на разпоредби във връзка с командироването и с организацията и отчитането на работното време на транспортните работници, както и изплащане на дължимото за сектора възнаграждение.

Осъществяване на контрол по законосъобразното осъществяване на посредническа дейност по наемане на работа.

През 2018 г. са извършени 213 проверки насочени към осъществяване на контрол по законосъобразното осъществяване на посредническа дейност по наемане на работа. При проверките са констатирани 270 нарушения на правилата за извършване на такава дейност. Установени са пет случая на осъществяване на посредническа дейност без регистрация в Агенцията по заетостта. Най-голям е броят на нарушенията, свързани в воденето на електронен регистър на търсещите и устроени на работа лица – 23 нарушения. Установени са 18 случая на неизпълнение на задължението за уведомяване на АЗ при промяна на документите за регистрация и офиса на посредника, както и 14 нарушения на изискванията за съдържанието на трудовия договор, който следва да бъде предоставен на търсещото работно лице преди заминаването му от България.

Немалка част от проверките, свързани с осъществяване на посредническа дейност по наемане на работа е извършена по повод на постъпили сигнали от прокуратурата, трудовите аташета към българските посолства и Националната комисия за борба с трафика на хора. Основно затруднение при осъществяване на контрол на посредниците е невъзможността за осъществяване на контакт с представител на

регистрираните посредници, фиктивни адреси на офиси, които често не съществуват или там не са открити законни представители на дружествата.

Във връзка с няколко станали известни чрез медиите случаи на посредническа дейност за работа в ЕС се установи, че в областта на предоставяне на грижи за болни и възрастни хора е налице тенденция за заобикаляне на законоустановения режим за осъществяване на посредническа дейност като лицата устроени на работа са принуждавани да сключват трудови договори с хората, за които се грижат. Тази практика затруднява още повече осъществяването на контрол от страна на властите и в двете държави.

Контрол по спазване на законодателството в областта на Закона за държавния служител.

През 2018 г. са извършени 13 бр. проверки по спазване на законодателството, свързано с държавната служба.

Най-висок е относителният дял на нарушенията, свързани с оценяване на изпълнението на длъжността на държавните служители - 19 бр. На следващо място са нарушенията, свързани с документите по изпълнение на държавната служба – 6 бр., и нарушенията, свързани със заплащането на държавните служители - 6 бр.

Най-често срещани нарушения по спазване на законодателството, свързано с държавната служба, са:

- не се вписва датата на провеждане на междинната среща във формуляра за оценка на изпълнението;
- служебните досиета не са окомплектовани с попълнени и подписани формуляри за оценка на изпълнението на съответната длъжност;
- предаване от оценяващия ръководител на формуляра за годишна оценка на изпълнението на длъжността (след проведена заключителна среща) на контролиращия ръководител преди изтичане на 7-дневния срок за възражение;
- незаплащане на положения от държавните служители извънреден труд в почивни дни;
- незаплащане с увеличение на положения труд на официален празник;
- не са извършени необходимите вписвания в служебните книжки на държавните служители;
- в служебните досиета на държавните служители не се отразяват отпуските.

И през 2018 г. по-голямата част от запитванията, постъпили в ИА ГИТ по повод приложението на ЗДСл, са свързани с: условията и реда за оценяване изпълнението на служителите в държавната администрация; назначения и определяне на длъжности; изменение на служебни правоотношения и изплащане на обезщетения.

Оценката на констатираните нарушения и изобщо на контрола по спазване на законодателството, свързано с изпълнението на държавната служба и на правата и задълженията на страните по служебно правоотношение, показва, че като цяло в проверяваните държавни институции се спазват законовите изисквания на Закона за държавния служител и поднормативните актове по прилагането му. Установените нарушения на Закона са инцидентни и не сочат установени нерегламентирани практики.

Административнонаказателна отговорност.

През 2018 г., както и през 2017 г., търсенето на административнонаказателна отговорност от лица, които нарушават нормативните разпоредби на трудовото законодателство, законодателството, свързано с изпълнението на държавната служба, и на законодателството, свързано с насърчаване на заетостта, трудовата миграция и трудовата мобилност, бе една от формите за въздействие за отстраняване, съответно недопускане в бъдеще, на нарушения на трудовото законодателство. Такава отговорност е търсена от лица, които не изпълняват в срок дадените им предписания, допускат периодично да се повтарят едни и същи нарушения, умишлено заобикалят законовите разпоредби при наемането, използването и освобождаването на работна сила и създават пречки за реализирането на законовите правомощия на инспекторите.

През 2018 г. са съставени 9954 бр. актове за установяване на административни нарушения (АУАН). Най-много АУАН са съставени в предприятия от сектор „Строителство“ – 2052 броя и икономически дейности: „Ресторантьорство“ – 1368 броя; „Търговия на дребно“ – 1135 броя; „Дейности по охрана“ - 457 броя.

През 2018 г. са съставени 2131 АУАН на лица, които не са изпълнили в срок дадени от контролните органи задължителни предписания. За създадени пречки на инспекторите да осъществят контролните си правомощия са съставени 196 АУАН.

Съставените актове за нарушения на правните норми се разпределят, както следва:

- за нарушения на норми, регламентиращи осигуряването на здравословни и безопасни условия на труд – 1919 броя, като 123 бр. от тях са за неизпълнени предписания;
- за нарушения на норми, регламентиращи трудовите правоотношения – 7823 броя, като 2003 бр. от тях са за неизпълнени предписания;
- за нарушения на норми по насърчаване на заетостта и трудовата миграция - 212 броя, като 5 бр. от тях са за неизпълнени предписания.

През 2018 г. са влезли в сила 9992 броя наказателни постановления и споразумения. Размерът на санкциите от влезлите в сила наказателни постановления е 15 793 560 лева при 13 518 245 лева за 2017 г.

Решени искания и сигнали от граждани, ведомства и синдикални организации.

През 2018 г. са разгледани и решени всички постъпили искания и сигнали от граждани за допуснати нарушения на трудовото законодателство, законодателството, регламентиращо насърчаването на заетостта, трудовата мобилност и трудовата миграция и законодателството по изпълнение на държавната служба.

Запазва се тенденцията от последните години проблемите, които най-често поставят гражданите в своите сигнали и запитвания, да са свързани основно с разпоредбите на Кодекса на труда и се отнасят до:

- неизплащане на дължимите трудови възнаграждения и обезщетения при прекратяване на трудовите правоотношения;
- наемане на работа на лица без трудов договор;
- полагане и незаплащане на извънреден труд;

- неиздаване на документи, удостоверяващи факти, свързани с прекратяване на трудовите правоотношения;
- реда и начина за ползване на платени и неплатени отпуски;
- несвоевременно оформени или неправомерно задържани трудови книжки от работодателя при прекратяване на трудовия договор;
- трудоустрояване на работници и служители;
- налагане на дисциплинарни наказания;
- приемане на работа на непълнолетни лица.

На следващо място се нареждат сигналите и запитванията, касаещи здравословните и безопасни условия на труд, като голяма част от тях са свързани с микроклимата на работното място. Интензивността на тези запитвания и сигнали е най-висока през най-горещите и студените периоди на годината.

През 2018 г. в ИА ГИТ са постъпили **9270 искания и сигнали** от граждани, ведомства, предприятия, ръководители на инспекторати в административните структури, от синдикални организации на национално и регионално ниво.

Сред най-често срещаните затруднения при решаване на постъпилите искания и сигнали са:

- несвоевременно подаден сигнал (за работа без писмен трудов договор след прекратяване на отношенията с работодателя, неизплатени трудови възнаграждения за положен извънреден труд след прекратяване на трудовите правоотношения и др.);
- невъзможност да бъде открит работодателят (дружеството е с променен адрес на управление и управител, преустановило е дейността си и др. Търсенето на съдействие от други компетентни органи в такива случаи увеличава необходимото време за извършване на проверката и създава затруднения за решаване на проблема в законоустановения срок);
- нежелание за съдействие от страна на проверявания работодател (умишлено забавяне на проверката);
- отказ за съдействие от страна на работниците в проверявания обект поради страх от неблагоприятни последици за тях;
- подаване на сигнал по несъществуващ проблем или от несъществуващ работник (най-често от освободени вече работници и служители, конкурентни дружества и др.).

Разрешителни режими

През 2018 г. от Дирекциите „Инспекция по труда“ са поискани 571 бр. разрешения за уволнение на работници и служители, ползващи специална закрила по чл. 333 от Кодекса на труда, и са дадени 319 предварителни съгласия.

Поискани са общо 8501 бр. разрешения за наемане на работа по трудови правоотношения на лица до 18 години. Дадени са общо 8238 бр. разрешения за наемане на работа на лица до 18 години, като 205 бр. разрешения са дадени за наемане на лица до 16 години и 8033 бр. – за наемане на работа на лица, навършили 16-годишна възраст.

През 2018 г. са постъпили 859 бр. искания за издаване на разрешения в областта на обучението и употребата на взривни материали, в т.ч. 834 бр. искания за извършване на специални и технологични взривни работи, 9 бр. искания за проектиране на специални взривни работи и 16 бр. искания за провеждане на курсове

за придобиване/потвърждаване на правоспособност за работа с взривни материали. Издадените разрешения в областта на обучението и употребата на взривни материали през 2018 г. са 825 бр., в т.ч. 807 броя за извършване на специални и технологични взривни работи.

От 01.06.2018 г. стартира работата на разработената от ИА ГИТ система за „Електронни удостоверения“, чрез която физическите и юридическите лица могат сами и по всяко време да заявяват и генерират по електронен път удостоверения за обстоятелствата по чл. 54, ал. 1, т. 6 на Закона за обществените поръчки и по други нормативни актове, които са свързани с влезли в сила наказателни постановления, издавани от Инспекцията по труда за конкретни нарушения на трудовото законодателство. Чрез софтуера могат да се заявяват и генерират онлайн удостоверения за наличие или липса на установени с влезли в сила наказателни постановления или съдебни решения нарушения на трудовото законодателство във връзка с изисквания към изпълнители по обществени поръчки, по договори с бенефициенти на безвъзмездна финансова помощ от европейските структурни и инвестиционни фондове или кандидати/ползватели на безвъзмездна финансова помощ. През годината са издадени 19 747 бр. удостоверения по Закона за обществените поръчки и други нормативни актове. От тях чрез нововъведената електронна система са предоставени 12 778 бр. удостоверения, като 6998 бр. са генерирани през онлайн портала.

Вътрешен контрол в ИА ГИТ

Основната функция на отдел „Контрол на инспекционната дейност“ (КИД) е разглеждане на постъпили сигнали, в които подателите им изразяват недоволство от действията на контролния орган при извършени проверки по подадени от тях предходни сигнали за нарушения на трудовото законодателство и дадените им в тази връзка отговори. Сигналите се разглеждат по реда на чл. 107, ал. 4 от Административнопроцесуалния кодекс (АПК), като се изискват преписките ведно с всички събрани в хода на проверката доказателства. При изясняване на случаите и вземане на решение се осъществява и контрол по законосъобразност и целесъобразност на прилаганите от контролните органи принудителни административни мерки и спазване на вътрешните указания, процедури и правила при осъществяване на контролната дейност от страна на дирекциите, срещу които е подадения сигнал.

През 2018 г. в отдел КИД са разгледани по реда на чл. 107 от АПК 105 сигнала, от които 21 бр. сигнали са за незаконни или неправомерни действия или бездействия, 13 бр. са за нарушаване на служебните задължения и Кодекса за поведение на служителите в държавната администрация, 7 бр. са за нарушаване на Вътрешните правила за организацията на работата.

По отношение извършените проверки по подадени сигнали (чл. 107, ал. 4 от АПК) бе констатирано, че по-голяма част от тях са сигнали, касаещи неудовлетвореност на жалбоподателите от действията на инспекторите по труда и от отговорите на Дирекции „Инспекция по труда“. Сигналите са във връзка с подадени от лицата искания за отстраняване на допуснати спрямо тях нарушения на трудовото законодателство от работодатели, касаещи основно въпроси за неизплатени трудови възнаграждения и обезщетения, нарушения на нормите, свързани с работното време,

неоформени документи при прекратяване на трудовото правоотношение и незаконното им уволнение. В голяма част от сигналите се твърди за тенденциозност при извършване на проверките и толериране на работодателите за сметка на работниците.

След изясняване на фактите и обстоятелствата по случаите и обсъждане на обясненията и възраженията на заинтересованите лица е установено, че по-голямата част от постъпилите в отдел КИД сигнали са неоснователни, но има случаи на констатиране на пропуски от страна на контролните органи при осъществения контрол. Пропуските основно се изразяват в:

- непълнота на отговори - непроизнасяне по всички поставени въпроси в исканията.
- непълнота на доказателствата – несъбрани всички относими и допустими доказателства за изясняване на случая;
- неправилно установена фактическа обстановка при наличие на безспорни доказателства.

При констатирани пропуски в рамките на административното производство са извършени допълнителни проверки за събирането на всички относими и допустими доказателства, които са от значение за изясняване на изложеното в сигналите.

Предприети са действия за преустановяване на подобна практика в дейността на Инспекцията по труда при извършвания контрол по спазване на трудовото законодателство.

Съгласно разпоредбата на чл. 111, ал. 4 от Административнопроцесуалния кодекс по анонимни сигнали не се образува производство. Независимо от това служители от отдел КИД отговорно и задълбочено се запознават с всички получени писма и сигнали на граждани и се предприемат действия в рамките на предвиденото от закона.

Отдел КИД обобщава информацията от получените всяко тримесечие доклади от директорите на ДИТ за осъществения от тях мониторинг и за предприетите от тях действия за превенция и противодействие на корупционни практики и поведение на служителите в съответната дирекция, както и техни предложения за превенция и противодействие на корупционни практики и поведение.

През 2018 г. в ИА ГИТ са постъпили и разгледани общо 56 заявления за достъп до обществена информация, от които 46 заявления от български граждани, от журналист – 1 брой, от фирми – 4 броя, и от неправителствени организации – 5 броя заявления. Заявленията са разгледани в законоустановения срок.

През 2018 г. в ИА ГИТ са разгледани общо 80 обжалвани по административен ред индивидуални административни актове. Отменените принудителни административни мерки са 70 броя в 31 бр. индивидуални административни актове.

През 2018 г. от отдел КИД са изготвени обобщени доклади за допуснатите от контролните органи на ИА ГИТ през първото, второто и третото тримесечие на годината правни и технически грешки при оформяне на обжалваните по административен ред ПАМ през периода, довели до тяхната отмяна. Докладите съдържат и препоръки за преустановяването им, както и за унифициране на дейността на инспекторите по труда по прилагането им, за чието изпълнение директорите на дирекции „Инспекция по труда“ имат задължение да докладват. Изготвен е и Годишен доклад за 2018 г., съдържащ констатациите и препоръките за подобряване на дейността по прилагане на

ПАМ и преценка на ефекта от приложените през годината коригиращи мерки. Докладите са публикувани във вътрешния сайт на агенцията.

Изготвени са 2 доклада за първото и второто полугодие на 2018 г., съдържащи анализ на основанията за отмяна на наказателните постановления. Анализирани са всички отменени наказателни постановления за посочения период, установена е причината за отмяната, тенденциите на съдебната практика по прилагане на трудовото законодателство по оспорване на наказателните постановления и са дадени препоръки за отстраняване на причините, довели до отмяна на наказателните постановления.

Ежемесечно отдел КИД изготвя доклад за извършвания мониторинг на движението на административнонаказателните преписки в Дирекциите към ИА ГИТ. Проследяват се издаването на наказателни постановления (НП) за съставените актове за установяване на административни нарушения, връчването на НП на нарушителите, както и възлагането им за принудително събиране след изтичане на срок за доброволно плащане.

През отчетния период са извършени 10 броя тематични одита на административнонаказателната дейност на ДИТ Бургас; ДИТ Габрово; ДИТ Добрич; ДИТ Ловеч; ДИТ Варна; ДИТ Велико Търново; ДИТ Монтана; ДИТ Плевен; ДИТ Стара Загора и ДИТ София.

Взаимодействие с други държавни контролни органи и социални партньори

През 2018 г. на базата на Закона за инспектиране на труда и сключените национални споразумения между контролните институции за съвместна дейност са извършени общо 875 бр. проверки с представители на други контролни органи.

Най-голям брой съвместни проверки са реализирани с представителите на МВР – 436 бр., НАП – 209 бр. и НОИ – 193 бр. И през 2018 г. се запазва тенденцията най-много съвместни проверки да се извършват в сектор „Строителство“, икономически дейности „Ресторантьорство“, „Търговия на дребно, без търговията с автомобили и мотоциклети“, „Растениевъдство“ и др.

Най-много съвместни проверки и през изминалата година са извършени с органите на МВР, които продължават да съдействат - особено при установяване на груби нарушения на трудовото законодателство, при невъзможност да бъде установен контакт с работодателите, в случаите, когато са налице трудности с призоваване на работодатели и длъжностни лица за извършване на проверка, както и при отказано съдействие от страна на работещите при извършване на проверки. Особено полезни и ефективни се оказват извършените съвместни проверки през нощта, предвид факта, че присъствието на полиция помага за по-бързото и безпроблемно обхождане на обектите, идентифициране и описване на полагащите труд лица, установяването на работещи без трудови договори или на работещи непълнолетни.

За поредна година приоритет на съвместната работа с органите на НАП бяха въпросите, свързани с разкриваемостта на някои груби нарушения по заплащането на труда и при възникване и прекратяване на трудовите правоотношения. Изпращана е информация до НАП и НОИ във връзка със споразумението за сътрудничество по повод извършени проверки от ИА ГИТ и установяването на лица без сключени трудови договори. От своя страна по получената информация от НАП за допуснати нарушения

на трудовото законодателство са извършвани проверки и е изпращана обратна информация за резултатите от проверките.

Съвместните проверки по инициатива на НОИ са по повод разследване на станали трудови злоупотреби. В останалите случаи съвместна дейност е осъществявана по сигнали на НОИ за установени от тях нарушения, свързани със злоупотреба със социални и осигурителни права, при които се търси съдействие на Инспекцията по труда.

През отчетния период инспектори участваха и като членове на комисии при извършване на съвместни проверки с органите на Регионалните инспекции по околната среда и водите на предприятия с нисък и висок рисков потенциал. Целта на проверките беше установяване на изпълнение на задълженията на операторите по чл. 103, ал. 2 от Закона за опазване на околната среда да прилагат подходящи мерки и средства за предотвратяване на големи аварии и ограничаване на последствията от тях, спазване на трудовото законодателство и осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд.

Съвместно органите на Министерство на вътрешните работи бяха проверени предприятия за производство и съхранение на взривни вещества и боеприпаси. През летните месеци на 2018 г. бяха извършени множество съвместни проверки по инициатива на Координационния съвет по туризъм с различни контролни органи в сезонни обекти.

Много добро взаимодействие през изминалата година беше осъществено и с органите на ИА „Автомобилна администрация“ при извършване на проверки на транспортни фирми, осъществяващи международен превоз. Съвместните действия на контролните органи на двете администрации позволяват по-точното установяване на факти и събиране на доказателства, относно спазване на трудовото законодателство.

Обмена на информация и съвместните проверки с участието на други контролни органи, извършени в изпълнение на Закона за инспектиране по труда, създават условия за по-ефективен и ефикасен контрол върху спазването на изискванията на трудовото законодателство чрез подобряване на координацията и взаимодействието в работата на институциите с контролни функции в областта на трудовите, данъчните и осигурителните отношения.

Резултатите от съвместния контрол показват, че този вид проверки допринасят за по-бързото решаване на възникналите проблеми в предприятията, чрез своевременна намеса в зависимост от правомощията, тъй като се осъществява директен обмен на оперативна информация в хода на съвместните проверки. Съвместните проверки създават условия за по-успешно реализиране на контролните функции предвид респекта, който се създава в проверяваните работодатели, които реално усещат сериозността на задълженията си и подобряват дисциплината и убедеността за изпълнение на изискванията на законите, свързани с контрола.

По отношение на развитието на социалния диалог, стремежът на ИА ГИТ и през 2018 г. бе насочен към усъвършенстване на формите за осъществяване на социалното партньорство на национално, секторно и регионално равнище.

На 05.10.2018 г. Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда“ и двата национално представителни синдиката – КНСБ и КТ „Подкрепа“ подписаха Споразумение за сътрудничество, с което се договориха за съвместни действия за по-ефективно гарантиране на прилагането на трудовото законодателство и информирание и

консултиране на работещите за техните трудови права. Със Споразумението, което се подписа в навечерието на Световния ден за достоен труд – 07 октомври, се отменя предишното такова от 07 октомври 2009 г. Новият документ се подписва в контекста на новите реалности в индустриалните отношения и произтичащите от това нови приоритети на взаимодействие между ИА ГИТ - като контролен орган, и синдикалните организации.

Министърът на труда и социалната политика Бисер Петков гарантира с подписа си изпълнението на Споразумението. Дейностите по координиране на прилагането на настоящото Споразумение ще се осъществяват от Експертния съвет, създаден към Изпълнителния директор на ИА ГИТ. В него участват представители на ИА ГИТ и на двата национално представителни синдиката. В изпълнение на споразумението се създадоха и експертни съвети на регионално ниво между дирекциите „Инспекция по труда“ и регионалните структури на двете синдикални организации.

През годината на областно равнище директорите на дирекциите „Инспекция по труда“ участваха във всички редовни и извънредни заседания на областните съвети по условия на труд и областните комисии за тристранно сътрудничество, заетост, корупция и демографско развитие, където регулярно запознаваха социалните партньори с резултатите от контролната дейност на Инспекцията.

През отчетния период са реализирани общо 150 бр. проверки в присъствие и с участие на представители на синдикални организации в проверените предприятия.

И през 2018 г. продължи подпомагането на социалното партньорство и диалог в предприятията. Във връзка с прилагане на разработените от ИА ГИТ процедури за активизиране на Комитетите и Групите по условия на труд (КУТ/ ГУТ) са извършени 2625 бр. проверки с участие на техни представители. При извършването на контрола са давани съвети и насоки, свързани със спазване на трудовото законодателство и е оказвана методическа помощ. При контактите с работниците става ясно, че те не са запознати с функциите и отговорностите на синдикалните организации, ГУТ и КУТ в предприятието и често се налага да се разяснява възможността за решаване на проблемите в предприятието именно с тяхното участие и сътрудничество. По този начин се осмисля съществуването на тези структури и се повишава тяхната ефективност.

АДМИНИСТРАТИВЕН КАПАЦИТЕТ

Укрепването на капацитета на ИА ГИТ през последните години остава един от постоянните приоритети за управлението на инспекционната дейност.

Към 31.12.2018 г. общата щатна численост на служителите в ИА ГИТ е 495 щатни бройки, от които 341 инспектори по труда. От общата численост на персонала 481 са държавни служители с ръководни и експертни функции и 14 служители по трудово правоотношение.

С цел осигуряване на кариерното развитие на служителите в ИА ГИТ, доказали умения и компетентности при изпълнение на задълженията си и проявили инициативност и заинтересованост от подобряване дейността на съответните структурни звена и издигане имиджа на Инспекцията като цяло, през отчетния период ефективно е прилагано повишаването в длъжност чрез конкурентен подбор. Преназначени на по-високи длъжности са 38 служители.

Повишени в ранг са 130 държавни служители, които съгласно изискванията на НУРОИСДА отговарят на условията за повишаване.

През периода януари-декември 2018 г. в ИА ГИТ са назначени 58 служители по щатно разписание. За същия период ИА ГИТ са напуснали общо 50 служители – от тях най-много са напуснали по взаимно съгласие.

Продължи утвърдената практика на прозрачност и отчетност в дейността на администрацията на ИА ГИТ, като се прилага конкурсното начало в назначенията на служителите. Чрез проведени конкурси през 2018 г. са назначени общо 47 служители. ИА ГИТ своевременно актуализирана информацията в регистъра на административните структури и на актовете на органите на изпълнителната власт при всяка промяна в незаетите бройки и при обявяване на конкурс.

В края на 2018 г. стартира процедура за подбор на кадри по Програма „Старт на кариерата“ за работа на младежи до 29 години в държавната администрация.

С цел повишаване на квалификацията и знанията на служителите от ИА ГИТ през 2018 година служителите от Агенцията са участвали в 83 броя обучения на 53 теми. При заетата численост на персонала средно 465 бр. за годината на един служител е преминал средно 1,8 обучения.

Темите на обучителните програми, заложи като мярка за постигане целите на администрацията, са насочени главно към подобряване на контролната дейност.

Броят на тясно специализираните обучения (обучения за инспектори по труда) през годината е 20, което съставлява близо 50 % от общия брой обучения за 2018 година.

По проект „Оптимизация и иновация в ИА ГИТ“ са проведени 3 обучения и са обучени 60 служители;

По проект на МТСП – Споразумение между ЦРЧРРИ и МОТ, са проведени две обучения за служители с права на инспектори:

- Контрол при работа с опасни химични вещества;
- Прилагане на трудовото законодателство и отчитане на работното време при командироване на работници и служители, предоставящи услуги.

Служители с права на инспектори през 2018 година завършиха курс за придобиване на нова правоспособност „Взривни работи“ и презаверка на правоспособност „Ръководител взривни работи“ и „Проектант взривни работи“.

По проект „Контрол на командированите лица“ са проведени 12 (дванадесет) обучения и са обучени 300 инспектори по труда.

В обученията по проект „Работим за хората“ към ИПА са проведени 19 обучения, като три от тях се проведоха по електронен път. Общо обучените служители са 283.

В обученията на тема „Изграждане на система за превенция на корупцията и измамите в организацията“, проведени по Анतिकорупционния фонд, взеха участие директори на дирекции и инспектори по труда от главна дирекция „Инспекция по труда“.

Във връзка с упражняване на новото правомощие на ИА ГИТ по чл. 399, ал. 3 от Кодекса на труда се проведоха 2 обучения и бяха обучени 34 служители с права на инспектори на ИА ГИТ.

В обучение в областта на защитата на физическите лица във връзка с обработването на личните данни, взеха участие 11 служителя на ИА ГИТ.

МЕЖДУНАРОДНО СЪТРУДНИЧЕСТВО

Международното сътрудничество, обмяната на опит и информация с инспекциите по труда от Европейския съюз и региона, както и с други организации и институции, представляват важен ресурс за повишаване ефективността на контрола на труда и съдействат за институционалното утвърждаване на ИА ГИТ. И през 2018 г. бе продължена традицията за полагане на усилия, насочени към осъществяване на резултатно взаимодействие и обмяна на опит с инспекциите по труда от ЕС и региона.

Участие на представители на ИА ГИТ в дейността на Комитета на старшите инспектори по труда (SLIC) и работните групи, сформирани към него.

През годината в рамките на Българското председателство на Съвета на Европейския съюз ИА ГИТ бе домакин на 74та Пленарна среща на SLIC с Тематичен ден „Прецизиране на действията чрез по-целенасочено инспектиране по труда“ (22-23 май 2018 г.).

Предметът на дискусия на Тематичния ден беше изключително актуален, тъй като в период на намаляващ ресурс, като абсолютна стойност и по отношение на растящия обем работа, разумният избор на обектите за контрол придобива все по-голямо значение. Ако Националните инспекции по труда (НИТ) не извършат подходящ подбор на обектите, спрямо които да предприемат действия, рискът от неефективност на работата им нараства значително.

Тематичният ден допринесе за изпълнението на действие, предложено от Европейската комисия в Съобщението на Комисията до Европейския Парламент, Съвета, Европейския икономически и социален комитет и Комитета на регионите относно стратегическа рамка на ЕС за здравословни и безопасни условия на труд за периода 2014—2020 година: „оценка на ефективността на санкциите и административните глоби, които се налагат от държавите членки, както и други мерки за „меко“ правоприлагане и нетрадиционни начини за мониторинг на спазването“. Той бе в съзвучие с констатацията на ЕК в горесцитираното Съобщение, че „обменът на добри практики между инспекторатите по труда на равнището на ЕС е и трябва да продължи да бъде инструмент за подобряване на тяхната ефективност.“ Тематичният ден бе в съответствие с принципите за ефективна инспекция по труда, заложи в Резолюцията на Европейския парламент от 14 януари 2014 г. относно ефективните трудови инспекции като стратегия за подобряване на условията на труд в Европа, и бе принос към „полезната работа, която Комитетът на старшите инспектори по труда (SLIC) извършва за сближаването на националните култури“.

Тематичният ден предостави възможност за открити дискусии, фокусирани върху целия процес на инспектирането по труда, с основна цел повишаване ефективността на действията на НИТ. Участници в Тематичния ден бяха членовете на SLIC (или техните заместници) от всички държави-членки на ЕС, представители на държавите от ЕАСТ, ЕК, МОТ, Европейската агенция по безопасност и здраве при работа, експерти, поканени от ЕК по точки от дневния ред на Пленарното заседание, експерти, придружаващи пълноправни членове на SLIC, изказващи се, презентатори и модератори на Тематичния ден. Сред националните участници бяха поканени

представители на институциите в областта на инспектирането по труда (МТСП и ИА ГИТ), социални партньори на национално ниво и НПО.

Основната тема бе представена чрез презентация на България, анализираща резултатите от първото национално проучване относно предизвикателствата за прецизиране на действията на ИА ГИТ, последвана от презентация на представител на Органа по здраве и безопасност на Великобритания, във връзка с изследване на ЕК за подобряване на действията на инспекцията по труда в микро и малки предприятия.

Тематичният ден бе структуриран в три работни сесии, съответстващи на трите основни елемента в процеса на инспектиране по труда: 1) ефикасно и ефективно планиране; 2) алтернативни/иновативни методи за повлияване на резултата; 3) индикатори за измерване на резултата от действията на НИТ. Трите подтеми са органически свързани, тъй като планирането и полагането на целите, обсъждано през първата работна сесия, е естествено свързано с индикаторите, показващи постигнатото и ефекта от работата – предмет на дискусиата в третата работна сесия. В допълнение към това, втората работна сесия бе фокусирана върху алтернативните / иновативни методи за подкрепяне на усилията на НИТ, с цел засилване на ефекта от нейните действия. В рамките на програмата за Тематичния ден, представители на НИТ от Австрия, Гърция, Ирландия, Испания, Нидерландия и Великобритания представиха опита на своите държави членки в тази област.

По време на дискусиите стана ясно, че действията на всички европейски инспекции са насочени в една посока. Осъзната е необходимостта от прецизиране още на етап планиране на действията, което да осигури присъствието на инспекцията по труда там, където наистина то е необходимо. Почти всички инспекции са се ориентирали към предварително извършване на оценка на рисковия потенциал на предприятията, която изисква изграждане на достатъчно голяма и пълна база данни с информация, релевантна към компетентностите на инспекциите по труда. На следващо място, всички инспекции са идентифицирали нуждата от предприемане на действия, надграждащи ефекта на традиционното инспектиране, които да улеснят прилагането на законодателството по осигуряване на ЗБУТ, както и да активизират участието на работодатели и работещи в този процес. В повечето европейски държави усилията са насочени към предприемането на превантивни действия, при което максимално се използват технологиите (осигуряване на онлайн инструменти за самооценка, изграждане на системи за дистанционно консултиране, провеждане на информационни кампании и др.). Относно критериите за оценка ефективността от работата на инспекциите по труда се очертава желание от страна на повечето държави да изоставят количествените критерии и да наблегнат на оценяване ефекта и ползите от работата на инспекциите по труда, но за момента не могат да се отграничат единни качествени критерии за дейността на инспекциите по труда.

Възможно последващо действие в политически план е да се разшири обхватът на сътрудничеството с други контролни органи относно обмена на информация и предоставяне на база данни, за да може да се използва за оценката на рисковия потенциал и по-ефективно планиране. Друга положителна промяна би било да се прецени възможността относно по-систематичното провеждане на проучвания, насочени към НИТ, тъй като те показват доколко институцията оправдава обществените очаквания и ползите от тях са безспорни.

През годината представители на ИА ГИТ взеха участие в 75-ата Пленарна среща на SLIC (гр. Виена, Австрия, 07 - 09 октомври 2018 г.), както и в срещите и работата на сформираниите към SLIC работни групи „Трансгранично прилагане на законодателството“, „Стратегическо управление/Правоприлагане“ (и функциониращата към нея подгрупа „Планиране на дейностите за въздействие на националните инспекции по труда“), MACHEX, „Бюро“, „Проект KSS“. Представител на ИА ГИТ участва в срещите и дейността на Комитета на експертите по командироване на работници.

През 2018 г. ИА ГИТ продължи активната си участие в обмена на информация с другите национални инспекции по труда чрез Сайта за бърз обмен на знания (KSS-Knowledge sharing site) към Комитета на старшите инспектори по труда (SLIC). ИА ГИТ е отговорила на всички поставени въпроси от други държави (27 бр.) и е поставила два въпроса.

Обмен на информация с други държави - членки на ЕС, чрез Информационна система на вътрешния пазар (IMI) относно условията за наемане на работа и командироване в рамките на предоставяне на услуги в държави членки.

В основната си част запитванията чрез IMI се отнасят до искане за проверка на обстоятелства по законосъобразното командироване на работници от български дружества или за изясняване на обстоятелства по отношение на действия на работодатели, които се опитват да избегнат изискванията на трудовото законодателство, в т.ч. опити за трудова експлоатация, социален дъмпинг, фалшиво командироване и др. порочни практики. През 2018 г. в ИА ГИТ са постъпили 226 заявки от други държави членки, а Агенцията е отправила чрез системата 25 запитвания. Отчита се значително увеличение на броя на постъпилите запитвания (повече от два пъти в сравнение с 2017 г.). Традиционно най-многобройни са постъпилите запитвания от Белгия и Франция, като се увеличава броя на запитванията и от Австрия, Германия и Италия.

Във връзка с постъпили чрез Информационната система за вътрешния пазар запитвания (заявки) контролните органи на ИА ГИТ са извършили проверки на 105 дружества, като 33 от проверките са на дружества командироващи или изпращащи работници и служители в рамките на предоставяне на услуги.

По постъпилите чрез IMI запитвания през 2018 г. въпросите се отнасят до:

- наличието/липсата на издадено Удостоверение (формуляр A1) във връзка с избора на приложимото законодателство; в т.ч. и нерядко за потвърждаване на неговата достоверност;
- критериите за определяне характера на командироването, в т.ч. за реализирани обороти на командированото дружество в страната по произход и съотношението им спрямо тези реализирани в страната по дестинация, наличието/липсата на административен персонал и др.;
- проверка на верността на представени платежни документи.

Постъпилите чрез IMI запитвания дават информация и по отношение на секторите, в които българските фирми командироваат или изпращат своите работници,

като и през 2018 г. това са в сферата на строителството, селското стопанство и в транспорта.

Процесът на комуникация и качеството на обменената информация чрез IMI се задълбочи, включително чрез разширяване обхвата ѝ по отношение на въпроси, свързани с БЗР, на докладване на трудови злоупотреби и др.

Исканията за съдействие към компетентните органи и/или сродни институции през Информационната система за вътрешния пазар от страна на ИА ГИТ са по повод ревизии на НАП или за получаване на допълнителна информация във връзка приложими КТД по отношение на условията на труд в приемащата страна, необходима за целите на контрола на Инспекцията.

Във връзка с трансгранично изпълнение на финансовите административни санкции и/или глоби чрез системата IMI през 2018 г. в ИА ГИТ постъпиха 3 броя искания за връчване на документи, 1 брой искане за уведомяване за „решение за налагане на санкция/глоба и възможности и срокове за обжалването му“ към доставчик на услуги от Р България и 4 броя искания за събиране на санкция и/или глоба от Италия, Австрия и Нидерландия – 2 бр., с общ размер на наложените санкции от 1 222 496,60 лева (626 921,35 евро), които са предоставени на Националната агенция за приходите за събиране по реда на Данъчно-осигурителния процесуален кодекс.

Участие на представители на ИА ГИТ в международни прояви и събития

През 2018 г. ИА ГИТ взе участие със свои представители в редица международни мероприятия и инициативи, проведени в България и извън страната: семинар по проект „Трансгранични злоупотреби със социално осигуряване в гр. Брюксел, Белгия; среща относно трафика на хора с цел трудова експлоатация, проведена в гр. Мадрид, Испания; Регионален семинар за изготвяне на Практически наръчник за използване на азбест в периода в гр. Любляна, Словения; среща на консултативната група към Европейския орган по труда в гр. Брюксел, Белгия; съвместен семинар на ЕК и МОТ относно домашни работници в гр. Брюксел, Белгия; две срещи на OiRA-Общността в Белгия и Испания) и в др.

Представители на ИА ГИТ участваха и в инициативи, организирани от Европейската платформа за недеklarирани труд, а именно: семинари „Инструменти и подходи за борба с недеklarирания труд в сектора на автомобилния транспорт“ в гр. Брюксел, Белгия; „Оценка на риска за по-ефикасно инспектиране“ в гр. Мадрид, Испания и в семинар „Да общуваме ефективно“ в гр. Брюксел, Белгия.

През 2018 г. ИА ГИТ беше домакин на среща с директора на Европейската агенция за безопасност и здраве при работа (EU-OSHA) Криста Седлачек. По време на срещата беше подчертано, че в последните години задълженията на Инспекцията по труда в България постоянно се разширяват, но въпреки това тя не пренебрегва ангажиментите си по контрол на здравето и безопасността при работа. В тази връзка информационните материали, проучвания, кампании, които Европейската агенция разработва и организира, са от голяма помощ за повишаване ефективността на инспекционната дейност на българската Инспекция по труда. По време на срещата бяха обсъдени кампаниите, свързани с безопасността и здравето при работа, които EU-OSHA

организира инициативите на ИА ГИТ и взаимодействието ѝ с EU-OSHA. Беше акцентирано, че ИА ГИТ съобразява своята контролна дейност с проблемите, на които Европейската агенция обръща внимание в своите кампании. Беше представена информация за използването на създадените от България инструменти за онлайн оценка на риска, които са базирани на разработената от EU-OSHA платформа OiRA и със предприетите мерки за популяризирането им.

През м. ноември 2018 г. ИА ГИТ беше домакин на двудневна среща на Мониторинговия Комитет по Оперативното приложение на Споразумението за административно сътрудничество между Правителството на Р Франция и Правителството на Р България за борба срещу недеklarираната заетост и спазването на социалното законодателство в случаи на трансгранично движение на работници и услуги. По време на срещата представителите на Инспекциите по труда на България и Франция конкретизираха своите съвместни действия през 2019 г. за подобряване на сътрудничеството с цел по-ефективната защита на работещите при трансгранична заетост. Беше подчертано, че сътрудничеството между двете инспекции се реализира в условията на все по-засилваща се мобилност на работната сила в Европа и все по-голям интерес на български работници към пазара на труда във Франция, и с всяка изминала година то придобива все по-голямо значение.

На срещата беше договорено да се разработят общи материали с информация за условията на труд и заплащане в двете държави, адаптирани както за целите на контрола, така и за информиране на работниците и на работодателите за техните права и задължения. Постигна се договореност за разработване на систематизиран и по-интензивен обмен на данни между двете инспекции. Това ще позволи на ИА ГИТ по-лесно да идентифицира българските предприятия, чиито работници полагат труд във Франция и ще позволи по-ефективна защита на правата на работещите. Предоставената от българска страна информация ще позволи на френската Инспекция по труда по-лесно да доказва случаите на недействително командироване и прекратяване на тези порочни практики.

Участие на ИА ГИТ в програми и проекти.

През 2018 г. продължи изпълнението на договор BG05M9OP001-3.004 „Оптимизация и иновации в ИА ГИТ“, финансиран от Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2014 - 2020 г., съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд“. Разработената система за електронно регистриране на образци на едnodневни трудови договори по чл. 114а от КТ работи коректно, удовлетворява исканията на вътрешните и външни клиенти, наличен е широк набор от справки и подпомагащи функционалности. Системата е инсталирана на сървъри в клъстер, което позволява при отпадане на един от тях, другия да продължава да работи без потребителите да наблюдават прекъсване. Системата се използва активно. Осъществява се контрол за прилагането на трудовите договори по чл. 114а, ал. 1 от Кодекса на труда. Разработени са критерии за оценка на рисковия потенциал на обектите на контрол и система за планиране на инспекционната дейност според рисковия потенциал на обектите за контрол. На базата на критериите ще бъде създаден софтуер, чиято подготовка е възложена на изпълнителя. Разработена е процедура за активизиране на комитетите и групите по условия на труд (КУТ/ГУТ) в предприятията, в процес на разработка е електронна система за обучение и контрол на знанията и

вътрешни практики за наблюдение и контрол върху използването на нововъведената система за обучение и резултатите от нея и предприемане на действия за подобряване ефективността на системата за обучение в Агенцията. Изпълнението на договора е удължено до 31.12.2020 г.

През отчетния период продължи изпълнението на договор BG05M9OP001-3.009-0001 „Контрол на командированите лица“, финансиран от Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2014 - 2020 г., съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд (ЕСФ). Изграден е единен официален национален уебсайт, структуриран съгласно изискванията на чл. 5 от Директива 2014/67/ЕС, регистър на командированите лица и механизъм за оценяване на рисковия потенциал на командированите предприятия от други държави в България. Изготвен е механизъм за оценка на действителното командироване с оглед предотвратяване на нарушенията и заобикаляне на закона, съгласно изискванията на чл. 4 от Директива 2014/67/ЕС. Проведено е обучение на 300 служители с инспекторски правомощия от ИА ГИТ за извършване на оценката на статута на командированите лица. Закупено е оборудване, необходимо за изпълнение на дейностите по проекта.

През 2018 г. приключи изпълнението на проект „България и Норвегия: Партньорство за достоен труд“, финансиран от Фонда за двустранни отношения на национално ниво по ФМ на ЕИП и Норвежкия финансов механизъм 2009 - 2014. През м. февруари 2018 г. бе организирана заключителна среща с посещение на екип от Норвежката инспекция по труда в България. Бе отчетено успешното изпълнение на основната цел на проекта, а именно, укрепване и насърчаване на двустранните взаимоотношения между ИА ГИТ и Норвежката инспекция по труда и сътрудничество между двете инспекции по труда чрез разработване на общи политики и създаване на план за действие за повишаване на информираността по отношение на достойния труд.

В рамките на проекта ИА ГИТ разработи видеоклип за правата на работещите в Норвегия, който предоставя информация за условията на живот и работа в Кралството, като търсене на работа, сключване на трудов договор, командироване на работници в Норвегия, нива на минимална работна заплата в конкретни сектори и др. Информационният продукт “Информирай се за трудовите си права в Кралство Норвегия” бе публикуван на уебсайта на ИА ГИТ, както и на уебсайтовете на други национални институции. Продуктът е достъпен и в платформата за споделени видеоклипове YouTube.

През отчетния период продължи изпълнението на заложените дейности в рамките на проект „НАПРЕДЪК (RAISE UP)- действия на базово равнище, иновативни подходи и ангажиране на заинтересованите лица за справяне със склонността към недеklarиран труд- VS/2017/0320“ в рамките на Програмата на ЕС за заетост и социални иновации (EaSI – ос „Прогрес“) 2014 - 2020 „Дейности в областта на недеklarирания труд“ VP/2017/005. Ръководител на проекта е Националната федерация на работещите в селското стопанство на Италия (Federazione Lavoratori Agroindustria, FLAI CGIL). Проектът е с продължителност 11.12.2017 - 11.06.2019 г.

Основните цели на проекта са повишаване осведомеността за ефективни мерки, допринасящи за намаляване нивата на недеklarирания труд, разкриването на официални работни места и повишаване капацитета на ключовите заинтересовани страни да отговорят на обществените потребности и следователно да разработват по-

адекватни действия за предотвратяване и възпиране проявите на недеklarирания труд.

И през 2018 г. продължиха дейностите по проекта Eurodetachment, координиран от INTEFP, Френският национален институт по труда, заетостта и професионалното обучение и ASTREES, „Иновативно ателие на бъдещето“ в областта на труда и заетостта. Проектът се координира от редица включени в него европейски партньори (инспекции по труда, правителствени институции, синдикални организации и други социални партньори) и разпространява актуална информация за командироването и командированите работници в Европа. През м. февруари 2018 г., в гр. Брюксел, Белгия, представител на ИА ГИТ участва в заключителния етап по проекта Eurodetachment, на който бяха представени резултатите от съвместните дейности.

През м. юни 2018 г. ИА ГИТ се включи като съпартньор в новите дейности на проекта Eurodetachment „Повишаване на транснационалното сътрудничество при командироването на работници“ 2018 – 2020, като се ангажира активно да участва в основните цели на проекта, а именно засилване на сътрудничеството чрез едновременно включване както на европейско ниво, така и на национално равнище партньори, за да има въздействие върху "системата от участници", трансгранична работа между "приемаща - изпращаща страна", за засилване на обмена за работните места и местата за създаване на бизнес и транснационален форум за обмен между публичните органи и социалните партньори. В проекта е избран подход, който се съсредоточава върху секторите на строителството, селското стопанство и временната заетост.

МЕДИЙНА ПОЛИТИКА

През 2018 година са осъществени 6747 бр. публикации и излъчвания в националните и регионалните медии по теми, свързани с дейността и тематиката на Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда“. Извършени са 1825 бр. информационни услуги за медии и граждани. Публикувани са и разпространени 60 бр. прессъобщения по актуални теми - текущо възникнали събития; 28 април – Световният ден за безопасност на труда; 12 юни – Световният ден срещу детския труд.

Сред най-комуникираните теми са резултати и ефекти от контролната дейност и инспекционните кампании на Главна инспекция по труда и на Дирекции „Инспекция по труда“. За медиите са осигурени участия на експерти и подготвени информации за правата на работниците и служителите при предоставянето на работна сила като цяло; за дейността на Агенцията, насочена към превенция на недеklarирания труд и в частност на работата без сключен и регистриран в НАП трудов договор; за изплащането на трудовите възнаграждения в срок; за размерите на възнагражденията по време на работа на официални празници и при полагането на извънреден труд; за режима на наемане на работа на непълнолетни лица; за проблеми, свързани с трудовата миграция и трудовата мобилност.

Засилен беше интересът към резултатите от изпълнението на новото правомощие на ИА ГИТ да инициира откриване на производства по несъстоятелност на работодатели, забавили изплащането на възнагражденията на поне една трета работниците и служителите за повече от два месеца. То влезе в сила от 31 март 2018 г. и беше прието като част от пакет от законодателни промени, насочени към по-

ефективна защита на правата на работниците и служителите при забавяне или неизплащане на възнагражденията и обезщетенията.

И през 2018 г. продължи трайният интерес към наемането на работна ръка по силата на договор по чл. 114а от Кодекса на труда за краткотрайна сезонна селскостопанска работа за обработка на насажденията и прибирането на реколтата от плодове, зеленчуци, розов цвят и лавандула. Бяха организирани информационни кампании на областно ниво от съответната Дирекция „Инспекция по труда“. Разпоредбата беше въведена през месец юли 2015 г., а от м. май 2018 г. се създаде възможност да се сключват т.нар. едnodневни договори и за половината от законоустановеното работно време, т.е. за 4 часа. От въвеждането на разпоредбата досега общественият и медиен интерес към този начин на наемане на работна сила е постоянен.

В областта на осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд ежегодно най-голям интерес се проявява към режима на работа при неблагоприятни климатични условия, респективно ниски и високи температури, както и към, трудовия травматизъм и в частност най-често допусканите нарушения, водещи до инциденти на работното място. При възникване на конкретни инциденти с висок обществен интерес своевременно беше осигурявана информация за медиите за предприетите от Главна инспекция по труда действия.

Регулярно беше предоставена информация за резултатите от планирания контрол и за организирания инспекционни кампании в строителството, растениевъдството и туризма - дейности, които на базата на анализи от контролната дейност на ИА ГИТ, са идентифицирани като рискови по отношение спазването на трудовото законодателство.

Контролът на Главна инспекция по труда, свързан с изпращането и командироването на български работници и служители на работа в чужбина, също предизвиква висок обществен интерес. ИА ГИТ периодично подготвя прессъобщения или експерти на Агенцията участват в медийни изяви с цел да се информира българските граждани за правилата за осигуряване на работа в чужбина. Друг акцент в предоставената информация са установени нерегламентирани практики, заради които търсещите работа могат да станат жертви на измама.

Висок медиен интерес ежегодно предизвиква наемането на работа на непълнолетни лица.

И през 2018 г. продължи предоставянето на информация във връзка изпълнението на дейности по стартирания през 2016 г. проект „Оптимизация и иновации на ИА ГИТ“, финансиран от оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд. Беше предоставяна информация за обхвата и междинни резултати за кампанията „Здравословните работни места управляват опасните вещества 2018 – 2019 г.“ на Европейската агенция за безопасност и здраве при работа, в която ИА ГИТ се включи. На сайта на Агенцията е обособена специална рубрика, в която се публикуват материали за кампанията.

Директорите на дирекции „Инспекция по труда“ редовно участват в съвместните месечни пресконференции на регионалните структури на МТСП, където представят информация за текущи и актуални теми от инспекционната дейност; изменения и допълнения в трудовото законодателство; вземат участия в предавания на

електронните медии по значими за съответния регион теми и осигуряват информация при запитвания от печатните медии.

Рубриката „Пресцентър“ на Интернет страницата на Главна инспекция по труда се поддържа с публикуването на прессъобщения за теми и събития от дейността на Агенцията.

Медийната политика на Главна инспекция по труда ежегодно е организирана на принципа да се осигурява бърза и своевременна реакция на институцията за предоставяне на информация при внезапно възникнали събития. Информацията, предоставяна от ИА ГИТ, се отличава със сериозно присъствие в Интернет базираните информационни агенции и сайтове и в традиционните медии. Активната медийна политика на ИА ГИТ е насочена към изпълнение на основния обществен ангажимент на всяка публична институция – да бъде прозрачна и достъпна за обществеността в рамките на закона.